

GYŰJTŐ: SIMON JÓZSEF

GYŰJTÉS IDEJE: 1972.

TART.: A NÉP JÁTÉKAI A XX. SZ. ELSŐ FELEBEN
BALATONSZENTGÖRGT KÖZSÉGBEN

51 lap, 5 rajz

FÖLDRAJZI MUTATÓ: BALATONSZENTGÖRGT

SHK MUTATÓ: XXV,

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

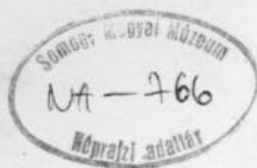
KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁR MŰ

ÁTVEZETVE AZ EGYSÉGES MK. 2070-es TETELE ALÓL

2070

1971. évi néprajzi kiadvány

EGYEDEM, BEGYEDEM

A nép játécai a xx. század első felében
Balatonszentgyörgy községben

Simon József

EGYEDEM, BEGYEDEM...

A nép játécai a XX.század első felében Balatonszentgyörgy
községben.

Simon József, 1972.

A játék éppenugy hozzátartozik az élethez, mint a munka, az evés és az alvás. A játék a pihenés felfrissítő szórakozása, az ébrenlét öröme. Játsszik az ember a bölcsőtől a sirig. Nemcsak a gyermekkorban, akkor is, amikor már "benőtt a feje lágya", megkomolyodott; sőt hiába tiltakozik, öregkorban is. Hogy a "viháncoló" korban, a végtelen halmazu ismeretszerzés időszakában legszükségesebb és legtöbb a játék, ez természetes. A játék-ösztön bennünk él.

A kihunyni készülő értelem az ébredező csecsemő gagyogásával játszva igyekszik a legkönnyebb módon átadni tapasztalatait. Játsszik és játékkal tanít, nevel fokozatosan mindig több reagálásra, értésre, ügyességre és gondolkodásra. És a falu népe mindezt szinte öntudatlanul, ösztönösen teszi. A játék-folyam kiapadhatatlan: a nagyobb játszik a kisebbel, a kisebb kielégithetetlenül ösztökéli.

A játék eszközeivel és módozataival segít egy kor, társadalom, embercsoport életének, gondolkodásának és fejlettségének megismerésében. Változik a kor, változik a játék. A századfordulón a nép játékszerei szinte kizárólag sajátkészítésűek voltak, ma - a gépek világában - csak ritkaságok. Már gyermekkorunk elfelejtett játékait sem könnyű összeszedni.

Emlékezetemet a hasonló koruak és az idősebbek sok utánjáró segítségével kellett kiegészítenem. Pedig én is ott játszottam a "főső-kut"-nál, az utcán, a pajtáknál, a réten és a házaknál. Odá is figyeltem, de egyedül visszamenni majdnem félszázaddal nem tanácsos, nem elég, nem lehet. Elindultam. "Hol vagytok ti régi játszótársak, közületek csak egyet is lássak! ..." Találtam néhányat. És most játszani megyünk a régi gyermekkorba, kicsikkel, nagyokkal.

Hogy el ne felejtsük többé, leírom minden játszásunkat.

Ne tévesszen meg senkit az, hogy első személyben írok. Magam is parasztgyerek voltam, szegény mint a legtöbb, és hogy így volt nálunk pontosan, ezt tanusítani tudom. Sok tanum van. Néhányat feljegyzek a hitelesség kedvéért:

1. Simon József 80 éves tsz járadékos és családja, fia, menyé.
Berzsenyi u.3.
2. László István 48 éves téglagyári munkástól lett tanár.
Petőfi u.1.
3. Péter István 61 éves nádszövő és külterületi kezelő.
Berzsenyi u.41.
4. Simon György 44 éves zsellércsaládból származó posta
vezetőkezelő. Egry József u.24.
5. Simon Antal 52 éves parasztcsaládból származó MÁV főellenőr.
Egry József u.99.
6. Horváth József 61 éves tsz nyugdíjas. Csillagvár u.12.
7. Simon Ferenc 56 éves tsz tag. Csillagvár u.87.

Játék kisgyermekkel.

- Gyerekek, először mihozzánk megyünk! Játsszunk egy kicsit a Bözsivel. Még nem tud beszélni, de már meg lehet nevettetni és sokat lehet rajta nevetni. Ugy csinálunk, mint az öregek.

A Bözsi ül a rácsos bölcsőben. Jobb kezével a szélébe kapaszkodik, bal kezének hüvelykujját szopja. Mikor meglát bennünket, kikapja az ujját a szájából és azt mondja, hogy "ú", aztán visszateszi.

Elbujok az ágy láb mögé és ki-kidugom a fejemet.

-Kukuccs!

Észrevesz, nevet.

Közelebb megyünk, egészen a bölcsőhöz. Kihuzom az ujját a szájából és mondom, hogy "eh, kakás". Ő elgörbült szájjal, nedvesedő szemmel rázza a fejét. Mi nevetünk. De amikor tenyerem élével a nyakát reszelem meg gyengéden és mondom "kuszi-kuszi", döcögősen nevet velünk. Hát még, amikor csiklandozva megbökődöm, hogy "kucc, kucc!"

Ujra a szájához irányítja az ujját. Megfogom a kis puha kezét és a mutatóujjammal a tenyerébe cirógatok.

-Ciróka, baróka,

erre futott a róka!

Szent a nevető béke.

Édesanyám jön be. Majd ő megmutatja a pajtásaimnak, hogy mit tud a Bözsi.

-Mutasd meg kislányom, hogy hol van a szép lány!

A Bözsi a feje tetejére paskol a bal kezével.

-Adjál parolát!

Bal kezét nyújtja verdesve a Jenő tenyerébe.

-Ne így! A csecse kezeddél!

Amikor édesanyám ölbe veszi, -hiába itt a legjobb- és leül vele a padra, a baba táncol: térdeit kinyújtva emelgeti meztelen popsiját.

-Tánci baba, tánci!

Aztán megáll szépen.

-Áll a baba áll,

mint a gyertyaszál!

-Hát a legényeket hogyan csalogod meg?

Kacsintgat, pislog.

-Tud ám még mást is! Süssél pácsát,na,szépen!

Letottyán és verdesi össze a tenyerét.Mi mondjuk helyette a mondókát.

- Süti süti pácsát
nyanyának,papának,
Isten badarának.

Mielőtt didizne és nekünk ki kell mennünk,megszámolom az ujjait./Hüvelyk,mutató,középső,gyűrűs,kisujj./

- Ez elment vadászni,
ez meglütte,
ez hazavitte,
ez megsütötte,
ez a pici meg megette.

Hamm.

És már futunk is.

Egy év mulva már jobban tudunk játszani a selypitő,utánzó, mindenhol ott lábatlankodó kislánnyal.

Este az ágy tetején hancurozunk.Az öregek beszélgetnek az átjött szomszédokkal.

-Nem fértek a bőrötökben?Tik má vén szamarak vattok hozzá képest! Mit nyaggatjátok azt a kislánt? - szól ránk erélyesen a mamánk.

A kályha mellé kuporodunk le a kisszékre.

A megszakaadt beszédet úgy folytatják,hogy mi mindent tud már ez a csöppség és ők játszanak vele.A Rozi néni felkapja az ágyról és "hó...rukk" lengeti a magasha.A Bözsinek persze tetszik. Aztán hintáztatni kezdi a karján.

- Hinda,baringa,
karácsonyi Katica,
ki ne törjön
se keze,
se lába... hihihih...

A Bözsi egyszer-kétszer utána pötyögi,aztán határozottan le készül.

- Appá!

Édesapám térdére mászik.Ő aztán jó döcögősen meglovagoltatja.

- Gyi paci,paripa!
Nem messze van Kanizsa,
odaérünk délre,
kacsa pecsenyére...

Én is odagugolok. Mi következünk. A Bözsi a hátamra kapaszkodik, átkulcsolja két kezével a nyakamat, "dócsára" jön. Körüljárrom vele a szűk kis helyet és a többiek énekelve szavalják:

- Gólya viszi a fiát,
likas tekenyőben,
utána ment az anyja
rudazó kötéllel...

-Nem! -mondom. -Hanem
Viszi viszi vásárra,
talán nincsen farkas!

Gyorsan forgolódom, mert már igen szoritja a nyakamat ez a kis "büdös". Le kellene tenni, de most jön a java.

- Csipkét vegyenek!
- Szabad-e csipkét venni?

Jobbról-balról csipkedök az öregek a ficánkoló terhem hátulját és engem a fojtogatástól és a nevetéstől szur a szegezés, úgy borulunk le az ágyra. Mindenkinnek igen jó kedve van. Édesanyám figyelmeztet.

-Na, most már elég legyen a játszásból!

De nem olyan könnyű elosendenedni!

-Édesz, még szántanyi!

-Várgy csak, te kis pisis, hogy egyelek meg, majd én megszántatlak! - ugrik oda a Rozi néni és két kézbe fogja a kis rötyögő meztelen lábait. Lóbálja jobbra-balra.

- Elmentem szántanyi,
hat ökröt hajtanyi.
Kemény vót a földje,
két kézre fogtam az eke szarvát,
nem ment bele.
Megharagudtam,
földhő vágtam az ekémet.

Hopp. - oldalra dobja a Bözsi lábait, aztán újra megfogja, összereszeli a talpait. - Juj, juj, juj!

- Megköszörültem az ekémet.

Ujra elmentem szántani... stb.

-Édesz, maga isz!

-Na gyere, de aztán alunnyi kő!

Elmentem én szántani, szántani,
hat ökröt hajtani.

Tejet hoztak utánam,
nem volt benn kalán,

megharagudtam,
félredobtam az ekémet!

Aztán leteszi a bölcsőbe, letakarja.

-Aludjál szépen, kislányom!

A kályha tetején bádogyákkal lefedett fazék, benne főtt aszaltgyümölcs. Kiveszek belőle egy szem szilvát. Kimagozom, lenyalogatom, hogy a leve el ne csöpöppenjen és viszem a Bözsinek.

-Ádám, Éva...- Ő már tátja is a száját, behunyja félig a szemét.- két szem szilva... hammi.

Rám szólnak.

-Nem úgy van, te! Ádám, Éva, két szem szilva, Genovéva, Ábrahám!

Egy darabig még nézzük egymást, pisszegünk, csókokat dobálunk egymás felé, aztán a Bözsi elalszik. Az öcsém is lefeküdt öltözetesen, keresztben a bontatlan ágyra. Nekem is hamarosan ragadnak le a szemeim, de a felnőttek nem álmosak. Lejjebb csavarják a lámpát és halkabbra fogják a szót.

Gyermekek játéka.

Iskolás korig ébrenlétünk csak játékból és meséből áll. Ide küldenek, oda küldenek, kisebb munkákat is elvégzünk parancsra, de ez is játék. Viszont ha helyhez kötötten foglalatostkodunk és megkérdeznek bennünket, hogy mit csinálunk, a válaszuk mindig az, hogy "dolgozunk". Dolgozunk a homokban, sárban is. Diszkaput csinálunk, kis-házat építünk, kenyeret dagasztunk és sütünk a pocséta szélén és mondogatjuk:

- Kel, kel kenyerem,
míg a kokas fő nem kel.

Fiuk, lányok együtt játszunk. Megetetjük a söprükóróból készült, nagy fejű, egy lábu babát sár-kenyérrel. Lebökjük a sár-csirkék közé, hogy vigyázzon rájuk. Ekkor jön az egyik "kánya" és száttiporja őket. Visitva, néha mérgesen, egyesek sirva is/ ütjük, verjük, elkergetjük. Sárral, homokkal megdobáljuk. A kánya mindig fiú. Lakodalmast, papát-mamát játszunk a pajtáknál, hömbölgünk a réten. Mindig van a felnőttek között olyan, aki mások bosszantására tanít bennünket. Ha idegen embert látunk /nem csendőrt, vagy urat/, kiabálunk: "Bácsi, maga nem szakácsi?" Káromkodni nem kell tanítani, azt jól tudunk, cifrábbnál cifrábbakat hallunk lépten-nyomon. Mi fiuk durrantunk is hozzá. Nekünk éppen olyan elmaradhatatlan a kis-ostor, mint a lányoknak a baba.

Télen a szobába szorulunk, a mese mellett kukorica csutából kutat csinálunk.

Az iskolába járás fárasztó, szelidítő, mogyorópálcás kényszerre a játékban is szabályokra, rendszerre, ügyeskedésre és alkalmazkodásra serkent. Verseket, mondókákat tanulunk. Mást az iskolában, és merőben mást otthon, illetőleg az utcán.

Ha katicabogarat fogunk, mindig végig mászatjuk vele a kezünket, közben kérdezzük: "Katicabogár, merre viszik aládát?" és el kell szállnia, mert akarjuk és lessük, hogy merre. /A láda lányoknál tulipánost, később sifonért, a fiuknál katona-ládát jelent./

A csigát biztatjuk:

- Csigá-bigá gyere ki,
ég a házad ideki,
kapsz tejet, vaját,
holnapra is marad.

Kiabálunk a kelepelő, vagy békára vadászó, hosszulábu gólyának:

- Gólya, gólya gilice,
mitől véres a lábod?
Török gyerek elvágta,
magyar gyerek gyógyítja
sippal, dobbal,
nádi hegedűvel.

Ha kakuk szól, kíváncsiak vagyunk.

- Kakukk madár, hány évig élek? - és számoljuk a kakkukolást.

Tizen tul már sok.

A varjakat hessegetjük:

- Kánya, menj el a buzába,
ott a csirke lába,
jó lesz vacsorára!

A bikától félünk, de a kapun belül biztonságot érezve lármázunk.

- Bülöm-bika
vaska-rika
födeles az utca!

Vagy: Sót, só! a bikának,
éles fejszét a nyakának!

Az ingó fogunkra cérnát kötünk és azt az ajtókilicsre tekerjük. Könnyű a foghuzás, csak be kell vágni hirtelen az ajtót. A kijött fogat aztán az egerhez folyamodva dobjuk fel a kemence tetejére:

- Eger, eger, bőregér,
adok neked csontfogat,
adjál nekem vasfogat!

A menyétet is megszólítjuk: "Menyétasszony, szép asszony!" Ilyenkor megáll és néz ránk, felemelkedve két lábra. Ha azt mondjuk, hogy "menyétasszony csunya asszony", mindjárt eltűnik. /Volt amikor nem hallgatott meg./

Reggelenként hívogatjuk a napot:

- Süss fel nap, fényes nap,
kertünk alatt a kis bárány
majd megfagy!

Más versünk is van:

- Süss ki nap, süss ki,
tikot, ludat ültettem,
vaskalánnal csöngettem,
héba harangoztam!

Az eső esik, a veranda alól, vagy a pitarból rivalkodunk:

- Esik az eső,
hajlik a vessző,
haragszik a katona,
mer megázik a lova.

A másik gyerekhad ezt fujja:

- Esik eső, csöpörög,
parikajancsi nyöszörög.
Hát az öreg mit csinál?
Hason fekszik, úgy pipál.

A hónap ~~hútt~~ örülünk. Lehet szánkózni, hógolyózni, csuszkálni.
Hóköszöntő, igen szeretett mondókánk is van:

- Esik a hó,
szarik a ló,
kapja föl a
főbiró!

Tavasszal a zsendülő réten sóskát keresünk:

- Gyere elő sóska,
itt van már a Jóska!

A marokba szedett sóskaleveleket szorongatva, másik kézzel
ütögetve törjük meg, úgy esszük.

- Töri, töri sóskát,
molnárlegény csontját.
Hat ló, hat patkó,
hetedik a kiscsikó!

A fűzfasip a tavasz hangjait idézi. A nedvkeringés megindulásakor minden gyerek sipot csinál. Levágjuk a sima bőrtű vesszőt. A kérget körülkerítjük bicskával, a sip hosszának megfelelően. A végére kivágjuk a nyelv alakját, hozzá felül a likat és a combunkon addig verjük a bicska nyelével, míg simán le nem jön a bőre. Ez a veregetés csak akkor sikeres és jó, ha a mondóka nem marad el.

- Kele, kele fűzfa,
sámsoni bükkfa,
zsidógyerek sipot kér,
adjon neki apja,
apja faszát kapja. | <ul style="list-style-type: none"> Egy kis gyerek sipot kér,
adjon neki apja!
Tarisznyába rakja,
onnan is kikapja! |
|--|---|

A héj szorító forgatásra mozdul. Lehuzzuk. Levágjuk a botjáról a likmetszésnél a "nyelvet", hátulról a tolókát. A nyelv felső részén ~~in~~ fujóka nyilást hasítunk, aztán megnyálazva visszatesszük a bőrbé. A levágott tolókát és bedugjuk. Ezzel a hangmagasság szabályozható, aszerint, hogy mennyire nyomjuk bele a lik felé. A sip szól.

Mi, főszegiek sipot inkább nyárfacsapzásból és vékony hangut, kicsit, fagyalból csinálunk, az alszegiek vastag füzfa vesszőből.

De tudunk ám mással is sipolni! Falevéllal, selyempapírral, ujjal: eggyel, kettővel, összefogott két-marokkal is./Ezt azonban füttynek, füttyögetésnek, füttyülésnek és huhogásnak hívjuk./

Sipolunk a roz-szárral a mezőben. Az ilyen sip rövid életű, csak egy utra való. Meghuzzuk a gyenge zöld rozstot felül. Az az első iznél kiszakad. Leharapunk az alsó részéből akkorát, amekkora a szánkba fér, a többit eldobjuk. Kész a sip, csak a homlokunkhoz kell nyomni a gyenge felét és fujhatjuk, szól.

Bürök-szárból meg töklevél-szárból "rétyegő"-nek és "táro-gatónak" mondott sipot csinálunk. A levél óvatos levágása után, hogy az üreges szár felül zárt maradjon, a tetejét közepén be-vágjuk. Fuvásra "trottyos", rezgő, mély hangot ad.

Borza-fából /bodza/ a "furugla" készítése már nem ilyen egyszerű. Az enyém nem akar megszólalni. Valami nem stimmel a nyelvvel, meg a likakkal. Pedig a likakat áspáló-vassal is ki-sütöttem, a nyelvet utána faragtam, hiába. A Zsebők Lajos csak kicsit igazít rajta, máris jó. Fujjuk, billegetjük. De nótát csak az alszegiek tudnak az ilyen furulyákon kibilligetni.

Mi a szavaló-kórushoz értünk jobban.

- Gyékén, gyákán,
gyün a Gyura bátyám,
tököt hoz a hátán.
Ha nehéz, leteszi,
ha ehés,
hazaviszi,
megsüti,
megeszi.

Kedvelt játékszerünk a bürök. A "főső-kut" melletti gyepü-ben bőven található. Viz is van a kerekek-vájta gödrökben, meg a Zsidó-árokban.

Bürökből csináljuk a vizipuskát. Vastagabb szárat keresünk, hosszabb izekkel. Az egyik iznél zártan, a másiknál nyitottan vág-juk le. A zárt végének közepére vastagabb dróttal lyukat szurunk. Ez a puska csöve. Beleillő tolókat zöld "földiborzából" keresünk hozzá. Ennek hosszabbnak kell lennie a puskánál /a csövet is pus-kának hívjuk/ és a végére csuszóka-levelet teszünk, rákötjük cér-nával. Fontos, hogy a csuszóka le ne csusszon és jól illeszkedjen, de azért bele se szoruljon. Felszivatjuk vele a vizet és kispric-celjük 5-10 méterre.

A bürökből vasmaoskát, horgonyt, diszes trombitát és különböző kunkorodó dolgokat is csinálunk. Késsel bevagdadjuk a végén hosszában a szarát és vízbe tesszük. A bevágott szeletek kifelé kunkorodnak. Ügyesség és képzelet dolga, ki mit tud belőle kihozni.

Ragadános is sok van a gyepeben. Az ezzel való játszás legkedvesebb módja az egymásra dobálás, mert ott marad apró horgaival a ruhán, hajon, kutyán macskán, tehénen. A lányok hajából nehezen jön ki. De tudunk ám belőle fészket, széket és egyebeket is egymásba ragasztva rakni!

Elj játszunk a "kégyónyelvű fű" /hegyes levelű utifű/ szárával is. Békaszéket, kosarát, bócsót fonunk belőle az ujjainkon. Ebben a lányok az ügyesebbek. Koszorut is ők fonnak buzavirágból, pipitérből és a gyermekláncfűből hosszú láncot fűznek.

A kivájt bélü tökből való halálfej csinálásának viszont mi vagyunk a mesterei. Gyertyát, gyufát lopunk otthonról /mert csak kevesónknak engedik ezt meg/, lefejeljük az emberfej nagyságu tököt, kibelevük és bicskával szem, orr és nagyfogu szájnnyilást vágunk rá. Gyertyát helyezünk bele, meggyújtjuk és sötétedéskor kitesszük valami jól látható helyre. Elbujunk és élvezzük az ijedzők tudatán, ostoba viselkedését, riogását. Kevés nevető bátor van, pedig még a szüleink is így játszottak kiskorukban és azóta minden évben valaki, hol itt, hol ott a faluban.

A behorpadt száraz hébérből trombitát faragunk. Ez rangos játékszernek számít. De nem csak szárazból, nyers hébertökből is, rosszul nőtt, rövid vagy tekeredett száruból még szebbeket gyártunk. Felébe vágjuk a kobakját, a szarát karcolásokkal diszítjük. Az ilyen nyers, szép tekert trombitáért azonban meg kell szenvedni, mert a bél kitisztítása igen nehéz, türelmet igénylő munka a hajlékony drót-darabbal. Joggal vagyunk rá büszkék. Lessük is mindig jó előre a fára vagy karókra felfuttatott indán lógó lopótököt, melyikek lesznek majd a mieink. Ugy trombitálunk a kész "büszkeségünkkel" mint a kanászkürttel.

Kukoricaszárból ökröket, hegedüt készítünk. Éles, hegyes bicskával a kukoricaszár kemény, fényes külsejéből egyforma hosszú és szélességű kis lemezeket, pálcikákat vágunk ki. /Hosszuk kb 5-6 cm, szélességük 3-5 mm./ A kiválasztott csutaszár darabok /10-15 cm hosszúak ökröknek, 15-20 cm-esek hegedűnek valók/ annál jobbak, minél nagyobb hosszanti vájatuk van, minél "válásabbak".

A szárdarabon a keskeny pilingájú bicskával szurt helyekre illesztjük a kis lapos pálcikákat lábaknak, szarvaknak, faroknak.

Hegedüt és vonót pedig úgy alakítunk ki, hogy éles bicskával a hosszanti vájat vállainak pupjait szurjuk át és hasítjuk óvatosan lefelé. A két felvágott keskeny csik, a hur, alá, hogy kiemelkedve maradjon, a bicska nyomába egy-egy pálcikát dugunk. Ezeket kihuzzuk a végekre. Két ilyen darabot csinálunk: az egyik a hegedű, a másik a vonó. Ha megnyálazzuk és összereszseljük a "hurokat", szár-hegedénk nyikorgó-nyekergő hangot ad.

A sárga, viaszérésben levő buzaszárból díszes fonyást csinálunk. Versenyzünk, mint általában a játékaikkal, ki tud szebbet, hibátlanabbat és főleg hosszabbat fonni. Ezt még a legények is szívesen teszik a kalapjuk szalagjába.

A kemény száraz szalmából pedig pörgetőt készítünk. Éles késsel levágunk egy 10-12 cm hosszú, vastagabb, fuvókának való darabot és az egyik végétől 1-2 cm-re kis lyukat metszünk rá. Keréknek két egyforma hosszúságú, kb 2 cm-es darabot veszünk. Az egyik vékonyabb, a másik vastagabb legyen. A vastagabb közéjére két oldalt olyan lyukat vágunk, hogy a vékonyabb belemenjen és megszoruljon. Az így nyert kis kereszt a pörgető-kerék. A vékonyabb darabkán áthuzunk egy vékony, rozsfaj alatti szárdarabot vagy kemény fűszálat tengelynek, betörjük a kerék-hüvely végeinél és megfelelő hosszúra hagyva dugjuk bele a fuvókára vágott kis lyukba. Ha fujjuk, pörög a kerék. Ezt a figyelmet és ügyességet is kívánó kis játékszer nem minden gyerek tudja megcsinálni. Van akinek nem sikerül, van aki meg sem próbálja. Az öregek mindjárt rájuk mondják: te belületek se lesz ám semmi! Az ügyetlenek között levő uri gyerekek csak nevetnek.

A puska az, ami mindig izgat bennünket, bármilyen legyen is: Vizipuska, nyil, kócpuska, krumlipuska vagy csuzli. A nyilhegy szegezését és általában a "csuzlipuska" használatát baleseti veszély miatt tiltják. Nekünk pedig -mi tagadás- az a legkedvesebb, legérdekesebb, ami tilos.

Elterjedt felfogás a faluban, hogy nyilat csak meggyfából lehet csinálni. Legjobb a szagos meggyfa. Az ijjat is nyilnak mondjuk. A mi ijjainknak azonban sokféle fa megfelel, csak félkörben meghajlítható legyen, ne törjön el. Szederfa a legtöbb, ebből szabadon válogathatunk. Jó a kökény, szilvafa vízajtás is. Az ijznak való ág kiszemelése előtt, gerebenezett sima kenderből

fonunká hurnak való erős, de lehetőleg vékony madzagot. A kiválasztott ágat a fáról levágjuk. Ha a földön a hajlító próbának megfelel, 60-80 cm-es darabjának boldogabbik végére erősen rákötjük a madzagot. Hogy el ne csuszhasson, legjobb előre mélyedést vágni a bot mindkét végére. A hajlítás a legnehezebb. A botot lábunk közé állítjuk, hasunkkal ránehezedünk, a madzag másik végét rátekerjük a felső, közelítő vajatra, aztán lassan, fokozatosan hajlítjuk, amíg megy. Amikor már elég ives, a madzaggal körülhurkoljuk erősen, megkötjük. Akkor jó feszes a hur, ha peng, mint a citeraé. Nyilvesszót 50-60 cm-es vékonyabb nádból készítünk. Alsó, hurra illeszkedő végét közvetlen az iz alatt u alakúra bevágjuk, a hegyére pedig 5 cm-es beles bodzaág darabot huzunk. Nyilainkkal célba is lövünk. Ki tud előbb betalálni a padláslikon? De az igazi versengés abból áll, hogy kié visz messzebb.

A kócpuskát idősebb, vastagabb bodzafából készítjük, jobban mondva csak a csövét. Télen fűrészszeljük ki az erdőn, ritkításkor a nekivaló 2-3 cm átmérőjű 20-25 centis sima darabot. A kergét leszíjókáljuk, a belét dróttal kiturkáljuk, majd tüzes áspálóvasal simára kisütjük. A cső belsejének egyenletesnek, simának kell lenni. Beleillő, hátul tuskós tolókat kemény fa-hasábból faragunk. Ennek erősnek kell lennie és nem szabad szorulnia. A tolóka nyele 1 cm-rel rövidebb a csőnél. Jühet a töltés. A zsebünkbe dugott kócból jól összerágott, kemény golyót formálunk, belenyomkodjuk a cső végébe, rá is veregetünk a tolóka tusakjával és a tolóka nyelével benyomjuk a cső elejéig. Az első töltés bennmarad. Rágjuk a következő golyót. Mielőtt ezt betennénk, -a szokáshoz hiven szánk elé emelve oldalról belefujunk a csőbe, mélyhangu füttyülés után gyorsan verjük rá a töltést. A széleit a tolókával még beigazitjuk. A tolóka végét ráhelyezzük a kócgolyóra, a tusakját kifeszített hasunkra. Két kézzel fogjuk a csövet, irányunk vele és a hasunkkal nyomva, kezünkkel rántva sütjük el, vagyis a tolókat hirtelen benyomjuk. Durranással repül ki az első kócgolyó, legalább 10-15 méter távolságra. Jó kemény, erősen passzoló golyókkal messzebb is elvisz. Ha beszorul a töltés, hidfejnek vagy lábfnak vert tolóka segít, ha el nem törik. Kócpuskáink mindig törött tolókával mennek a lomtárba, vagy a tűzbe. A kócrágáshoz, meg a belefújáshoz érteni kell. A hang erőssége /fütty és durranásé/ dönti el az elsőséget, mert a röppálya hossza ezzel összefügg.

A krumplipuska ugyanezen az elven alapszik, csak kicsi és lövedékét krumpliszeletből szurjuk ki. A cső ludtollból van, a kis tolókat, a kisebb erő miatt, bármilyen fából faraghatjuk. Ezzel is ellőhetünk 5-6 méterre.

A csuzlit nagyobbak is használják, verebekre vadásznak vele. Mi csak célozgatunk titkon e tiltott fegyverünkkel. Nem is annyira általános, mint a nyil, vagy a kópuska, mert gumit nehezen tudunk szerezni. A csuzli kétágu fogantyuját erős fából választjuk és vágjuk ki. A gumiszalagokat vékony zsineggel kötjük rá. A gumik másik végére a bőrt bakancs-nyelvből kerítjük ki.

Amikor a hirtelen feltámadt szél tekeri a fákat, rázza le az éretlen gyümölcsöt, dörög, villámlik; beszorolunk a házba. Bungatót csinálunk. Kb 15 cm hosszú és 4 cm széles vékony deszka lapot faragunk ki. Egyik végére lyukat furunk és ebbe egy-másfél méter hosszú madzagot kötünk. Karral gyors körbeforgatásnál erős bugó hangot ad. Eső után még a tyukokat is elijesztjük, a ludakat gágogásra kényszerítjük vele.

A sárban mezitláb taposva élvezet a játék. Fröcskölve, futva viháncolunk. A berényi utról hömpölyögve jön a sárga víz. Megtelnek az árkok. Papirból hajókat hajtogatunk és kísérik őket piszkafával utca-hosszat.

Az "ár" levonulása után a favágóra megyünk, az aprított ágak között keresgélünk. Vizimalmot állítunk az árokban folydogáló víz fölé. Lebökünk két villa-ágas fadarabot. Villás tetejükre tesszük a hengeren forgó lapát-kereket. Ez pedig nem más, mint egy "göbölü" /hengeres/ fa, Közepét bicskával átszurjuk és a nyilásba lapos fadarabkát bükünk lapát-párnak. Közvetlen mellette, erre derékszögben ismét átbökjük a bicskát a másik pár lapát beillesztéséhez. Ugy helyezük le az ágasokat, hogy a lapátok a vízbe érjenek. És forog, forog a malom, amíg a patakja ki nem szárad. Kukoricaszárból is csinálunk kisebb, könnyebb malomkerekeket, de ezeket hamar lefujja a szél, elviszi a víz.

Amíg a sár föl nem szárad, dobálódunk. Kővel. Előbb célba, ki találja el előbb a fősőkut ágasára szegezett bádogot, aztán ki tud messzebb dobni?

Parittyát is lóbálunk. A parittyát egyik madzagját a mutató ujjunkra tekerjük, a másik szálát hüvelyk és mutatóujjunk közé szorítva hajtjuk körbe a madzagra kötött bőrdarabba tett követ. Amikor jól "svungba" jön, eleresztjük a madzagot és messze repül a kő. Célozni ezzel nem tudunk, de vaktában találunk egy-egy ablakot.

Az éretlen, lehullt almákat nyárrsal dobáljuk messzire. Kihegyezünk egy 50-60 cm hosszú husángot, rászurjuk az almát és erről röpitjük el. Minél hosszabb a bot /nyárs/, annál messzebb száll róla a "zöld-óma", persze azért az erő és ügyesség is közre játszik.

A horongós idő unalmát farigcsálással, papir-hajtogatással, pörgető csinálással üzzük el. Az üres cérnakarika is sok mindenre felhasználható: Keréknek, kis kocsi vagy doboz alá, röppencsnek, röptetőnek, gumival tekert, hajtott csipkézett kerekű magánjáró "tank"-nak, szédibaba pörgetőnek és a találékonyságtól függő játék alkatrésznek.

Röviden csak pörgetőnek mondunk mindent, ami forog, pörög. Általában a papirpörgető az, amelynek más neve nincs. Ezt színes papirból árulják az istóriások is, egy tojásért adják, de mi büszkébbek vagyunk a saját magunk által készitettekre. Nem kell hozzá más, csak egy darab drót, vékony bodzafa-ág és papir.

Kis deszkadarabból propeller-pörgetőt faragunk. A közepére lyukat furunk és egy szeggel bot végére bökjük. Pörög ha szél fuj, vagy futunk vele.

Pörgetőt dióhéjból is csinálunk. Ehhez kemény héju, minél nagyobb szem diót választunk. Bicskával lyukat furunk rá alul, felül és oldalt. A belét dróttal kipiszkáljuk. Vékony hosszulábu, fejes pörgőbabát faragunk bele. A fejét még színezzük is, hogy forgásakor szebb legyen. A nyakára erős fonalat kötünk és a fonál másik végét az oldalsó lyukon huzzuk ki. Kb 30 cm-es fonál kell. A végére kis huzó "hámfát" erősítünk, hogy majd be ne szaladjon. Kissé szorosan tartva feltekerjük a baba fejével a dióhéj belsejébe. Aztán meghuzzuk. Pörög a baba, újra fel is tekeri a fonalat, csak érzéssel huzkodni kell.

Gomb-pörgetéshez is értünk. Ezt dorombolónak, huzigálónak is mondjuk. Nagyobb gomb két lyukán kb félméteres cérnaszálat huzzunk át és megkötjük. A két mutatóujjunkra vesszük a gomblyukakkal szétválasztott cernát, a gombot középre igazítjuk, meghajtjuk körben, hogy forogjon, tekeredjen, aztán pörög, csak huzni kell, meg engedni. Bugva, dorombolva, surrogva forog a gomb hol erre, hol arra.

Sokáig eljátszunk a papirhajtogatásokkal is. Csinálunk: csákót, hajót, bukszát, kecske-körmöket, durrantót, kányát, harmonikát.

Zsebkendőből nagy fülű nyulat hajtogatunk.

A legnagyobb játékidő tavasszal van. Amikor kiszabadulunk a napfényre, ugra-bugrálunk, nyeritezünk mint a kiscsikó. Elmaradhatatlan és egész nyáron át meg nem unt játékszerünk a karika. Hordóabroncs vagy rossz taligakerék sinje. Mi már nem bottal ütjük, kormányozzuk, hanem vastag drótot hajlitgatunk, kalapácsolunk U alakban végződő hajtó-drótnak és ezzel toljuk futva, zörögve mindenfelé. Akárhová küldenek bennünket, futunk, de csak karikával.

Zsebeink gombokkal vannak tele. Van benne mindenfajta: "ingelice" /kis "parcolán ümög-gomb"/, "katlanica" /pléh nadrág-gomb/, katona, meg csontgomb. Ha két karikás találkozik, az üdvözlés legtöbbször ez:

-Gyere üssünk egyet!

És verjük a falhoz, ha elkergetnek bennünket, a deszka-kerítéshez, a gombjainkat. Ha sietünk, csak eggyel, ha ráérünk három-hárommal verünk araszra nyeresre. Aki a másik gombja mellé üti a sajátját legalább olyan távolságra, hogy arasszal átéri, elnyeri a gombot. Van úgy, hogy "gucco"-ra játszunk. Leverés után pöckölünk, és az nyer aki gombjával koccantva eléri a másikat.

A likba-pöckölést is kedveljük. Vájunk egy kis lyukat a földbe, attól 5-6 lépés távolságra huzunk egy "gyelet" és onnan dobunk a lyukat célozva. Aki beletalál, az a vetett gombját már meg is nyeri. Egyszerre hárommal, négyel, sőt öttel is vetünk felváltva egymás után. A kiszórt gombokat aztán pöcköljük. Cél a lyuk. Aki lyukba talál, elnyeri a gombot és újra pöckölhet másikkal. Hogy eredetileg melyik kié volt, az nem számít.

A golyózás csak az urigyerekek játéka.

Gyelenre-vetést is játszunk, ahogyan később a nagyobbak "peckáznak" kétfilléresekkkel, ha többen összejövünk. Az "ráz" először, akinek a gyelen, vagy ahhoz legközelebb van a gombja. Itt mindenki annyit dobhat amennyit akar az elsőségért. Rázás, feldobás után minden "csir" a rázóé, a fejek maradnak mindig a következőknek.

Estefelé kiállunk az utcára durrogatni. Azon versengünk, hogy kinek az ostora szól nagyobbat. Az ostort kócból, fent vagy tagon, lejjebb vékonyodva fonjuk. A végére kenderből, később raffiából font sudarat kötünk. A rövid, néha faragott nyél nyakára telekkel, farkashurokra erősítjük. Az az ostor szól legnagyobbat, amelyiknek legnagyobb a rántása /nehéz/ és nagy bozontos a sudár-bojtja.

A tavaszi jó időt a lányok másképpen használják ki: kocsziznak, sántikálnak és göbecseznek.

Kocsizáshoz két lány nyújtott karral összefogódnak. Bal kéz a partner balját, jobb a jobbát szoritja keresztben, aztán jól kidőlve, bő szoknyájukat a lábuk közé szoritva forognak gyors lábakkal körbe-körbe. A lábuk majdnem összeér, térdük csak enyhén rugózik. A forgás szédületében egyenes, inkább hátrahajló testtel mondják ütemesen:

- Kocsis, kocsis komámasszony,
mért vagy olyan sovány asszony?
Azért vagyok sovány asszony,
mert kend olyan kövér asszony.

Vagy:

- Kocsis, kocsis komámasszony,
mért vagy olyan sovány asszony?
Azért vagyok sovány asszony,
mert az uramra haragszom.
Pénzért, csollányért,
lisztes láda kulcsáért.

Vagy:

- Kocsis, kocsis komámasszony,
férhő ment a leányasszony.
Szél fujja pántlikáját,
harmat lepi a szoknyáját,
happ szoknya!

Vagy:

- Kocsis, kocsis komámasszony,
mért vagy olyan sovány asszony?
Azért vagyok sovány asszony,
mert az anyám komámasszony.
Szél fujja pántlikáját,
Harmat lepi a szoknyáját,
öreg anyám kap szoknyát,
kap szoknyát,
kap szoknyát!

A "happ" vagy "kap"-ra a körülállók odakapkodnak a forgók szoknyájához. Csak igen ritkán kocsziznak a lányok fiukkal.

A sántikálásba már inkább fogadnak be fiukat. Engem szeretnek, mert szép sántikát tudok rajzolni. A sántika 8 négyzetből áll: elől három egymás után, aztán kettő keresztben, ezt egy "torok" köti össze a hátsó, keresztben levő kettővel, a "fejfel".

Legtöbbször ketten-hárman sántikálnak. Cserépdarabot kell dobni először az első négyzetbe. Fállábon végig kell ugrálni a négyzeteken, a kettesekben terpesztett két lábbal, a fejben ugorva kell megfordulni és visszafelé kell felvenni a cserepet. Cserépre vagy vonalra lépni tilos. A második, harmadik stb négyzetbe sorban kell a cserepet bedobni és hasonlóan végigsántikálni. Ha valaki nem talál bele a sorra következő "kockába", vagy a cserep vonalra esik, az illető "leveszt" és másik játékos sántikál. Sorban megy. Amikor a levesztettre kerül újra a sor, az ott folytathatja ahol eltévesztette. Aki hibátlanul végig ér, -ha megszakításokkal is- kap egy iskolát, ha háttal állva a csereppel bele tud találni valamelyik négyzetbe. Azt keresztben "becirkálja". Abba a továbbiak során ő két lábbal léphet, a többinek pedig át kell ugornia. "Cserepet lépni" /üres négyzetet kihagyni/, vagy más iskolájába belelépni nem szabad.

A meleg, napsütötte sima helyre göbecsezni ülnek le törökülésbe. 5 kavicsal játszanak egy kézzel. /Bocsánat, "félkézzel"./ Négy kavicsot négyzet alakban raknak le, kis-árasznjira egymástól. Az ötödiket feldobják és míg a levegőben van, fel kell kapni a lent levő egyiket. Másodszori feldobásnál ez a kézben marad és hozzá kell felvenni a másikat. És így tovább, amíg mind marokban nem lesz. Utána a feldobásnál egyenként rakják le a kavicsokat eredeti helyükre. A második forduló két-két egymás mellé tett kavicsal, a harmadik egy és hárommal, a negyedik az egy csomóba tolt négy kavicsal megy. Aki eltéveszti /másik kézzel és segít, nem kapja el a feldobottat, leejt egyet, nem megfelelő számot rak le/, átadja a helyét és amikor rá kerül a sor, mindig újra kezd. Aki végig hibátlanul kijátsza, az pontot kap. Akkor szép a játék, ha a göbecsező a kavicsot csak alacsonyra dobja és gyorsan kap vagy tesz. A magasra dobás ülve nem is célszerű, mert sokszor félre megy. Meg is szokták szoritani, hogy a fej fölé dobni nem szabad.

Szappanbuborékot közösen fujunk. A sárkány-eresztést is próbálgatjuk, de ezzel inkább a fiúk futnak.

Az igazi, legkedveltebb gyerekjátékok a csigázás és a brinckizés.

A csigát, mi főszegek magunk faragjuk, az alszegeknek a Zsebők Lajos bácsi esztergál. Hengeres fa végét kuposra szijókáljuk. A kup peremétől felfelé két kör-körös bevágást, menetet faragunk szépen / 3 is lehet/, hogy a rátekerget kisostor le ne csusszon róla. A kifaragott darabot, felül a fejénél peremet hagyva, lefűrészeljük. Utánsimitjük a bicskával, csigaszeget verünk a hegyébe.

Kész a csiga, csak hajtani kell az ostorral. Az ügyesebbek sokáig elhajtják az udvarban, járdán. Ha "szédibabázni" kezd, oda-oda csapnak neki. Csak ha gödörbe, lyukba megy, akkor fullad be, onnan már nehéz kihajtani. Az indítás az ostort rátekerve a földről történik. Fentről kézből csak kivételesek tudnak indítani.

Csinálunk kirántós-csigát is. Ennek a Máté Márton a mestere. Ővé a legszebb és a legjobb, legtovább pörgő. Jó ekeselő a bátyja, meg az apja is. Ez a csiga olyan mint a "cigány-baba", gólyalábu, karimás kerek-fejű. Ezt nem lehet hajtani, ez addig pörög bugva, siseteregve, amíg erő van benne. A hangja miatt "bungó csigának" is hívjuk. Elődje a később boltokban árusított bugó-csigának. Ennek a kirántója üreges, fejes, fogantyus fa. Felül az öblös, nyitott fej oldalán lyuk van, a fogantyú is kifurt a hosszalábu csigának megfelelően. A csiga lábára tekert madzaggal süllyed bele a fogantyuba, a madzag szabad végét pedig a fej nyílásán húzzuk ki, mint a dióhéj pörgetőnél. Ha a madzagot megrántjuk, a csiga pörögve repül ki és körözve forog a földön.

Ha a csigázást megunjuk és páran összejövünk, brinckizünk. A brincki kb 15 cm hosszú és kb 2 cm átmérőjű, mindkét végén kihégyezett hengeres fadarab. Az ütő kb 50 cm hosszú és kb 4 cm széles, felül fogásra megfaragott deszka vagy vékony léc. Csak "deszkának" hívjuk. Az ütővel elől meneteles, oldalt meredek falu, néhány cm mélységű hosszukás lyukat kaparunk a földbe. Ettől pontosan 10 fányira / ütőhosszra / keresztben az udvar szélességében vonalat húzunk. Ez a "pöcögető". - Brinckizni már kettesben is lehet, de 4-5 fővel érdekesebb. Ki kezd és ki következik, azt úgy döntjük el, hogy mindenki pöcköl egyet a deszkával és akinek a brinckije legmesszebb megy, az az első. A további sorrend is eszerint következik. A neveket oldalt, sorrendben egymás mellé karcoljuk a földre. Alájuk kerül az eredmény.

A Pista a kezdő. A lyukhoz megy, a többiek a pöcögetőn kívül állnak fel szétszórta. Keresztben a lyuk fölé helyezi a brinckit és terpeszállásban, két kézre fogott ütővel irányozva pöcköl. Ha a repülő brinckit elkapják, leveszt. Ha nem sikerül, a kintiek közül valaki, rendszerint a legjobb célzó, onnan dobja be a brinckit, ahol megfogták. Ugy kell bedobni, hogy a lyukra keresztbe tett deszkát eltalálja. Ha koppan, örülnek, ha nem sikerül, a játékos üthet. A többiek ütésnél félre állnak, mert azt akadályozni nem szabad. Összesen hármat lehet ütni a lyukból kiindulva.

A pista most megmutathatja, hogy mit tud! Ugy teszi a brinckit a lyuk elejére, hogy a hegyes vége jól kiálljon. Az ütő élével a

hegyére csap és a felugró brinckit a levegőben eltalálva messze üti. A második ütés a brincki helyéről következik. Nézegeti, hogy melyik végére üssön, mert a brincki mélyedésben van. Bajos lesz onnan kiugratni. A rosszul sikerült második pöccentésre csak odébb fordul, nem ugrik fel. Reménytelen eset. A Pista a harmadik ütést érintéssel feladja. Így is jó az eredmény: a pöccögetőtől még 26 deszkahosszat mérünk. Felírjuk a névéhez, hogy 36. Ujra pöcköl és üt, míg le nem veszt. A gyengébbek úgy is levestenek, hogy ütnek és háromba sem megy túl a brincki a pöccögetőn. A földről nem lehet elütni, az érvénytelen és levestetésnek számít. A végén az nyer, akinek a legtöbbje van. Előfordul olyan sikeres ütés is, hogy 100-nál többet kell felírni. De jó célzók és kapók is vannak és igyekeznek, hogy a jó ütők ne jussanak ütéshez. A kintieknek jól kell tudni helyezkedni.

Kiolvasások.

A többszemélyes játékoknál általában kezdő vagy első választó jogát "dugással" vagy "feldobással" döntjük el két játékos között. Az egyik játékos hátrateszi a kezeit és előbb bemutatott fűszálat vagy gombot rejt egyik markába, majd ökleit keresztbe-téve előretartja. A másik ha eltalálja melyik kézben van az eldugott apró tárgy, elveszi az elsőséget a dugótól. Feldobással a választott "csir" vagy "fej" dönt gombbal, később pénzdarabbal az "írás" vagy a "fej".

A futó, kergető, kumó játékoknál a kezdőt, az egy-egy rossz, esetleg jó egyes helyet -különösen a kisebbeknél- mindig kiolvasással állapítjuk meg. Akire a mondóka utolsó tagja /szótagja/ esik, az a vesztes, kergető stb.

Több kiolvasó mondókát, verset ismerünk.

Lityára:

- Ecco/pecc/kime-/hetsz,
holnap-/után/bejö-/hetsz,
cér-/nára/cine-/gére,
ugorj/cica/az e-/gérre,
Fuss!

Más:

- Egyedem,/begyedem,/tenger/tánc,
Hajdu/sógor/mit ki-/vánsz?
Nem ki-/vánok/ egye-/bet,
Csak egy/ falat/ kenye-/ret.
Kenyerem/ mellé/foghaj-/mát,
lök ki/ ezt a/ go-/rom-/bát!

Vagy:

- Madarak/ voltunk/ fűdre/ szálltunk,
buza-/szemet/ szede-/gettünk,
mond meg te/ hányat/ mondasz,
te/,meg/ te!

A mondott számmal ~~szájkukkk~~ számoljuk ki az "áldozatot".

Vagy:

- Apa-/cuka/ funda-/luka,
funda/ kávé/ flaman-/duka,
ap-/cuk/ funda/ luk,
funda/ kávé/ fla-/man/duk.

Ezt nem értjük, de annál szívesebben mondogatjuk.

Vagy:

- Ó/ ó/ ó/ tündér/ kaszi-/nó,
aki-/re a/ három/ kerül,
az lesz/ a fo-/gó!
Egy/ kettő/ három.

Vagy:

- Mese/ mese/, mess ke-/nyeret,
ha nincs/ késed/, fogj e-/geret!

Vagy:

- Egy/ kettő/ három/ négy,
kopasz/ barát/ hová/ mégy?
Nem/ megyek/ messzi-/re,
csak a/ világ/ végi-/re.

Ezt a mondókát máskor, szórakozásból végigmondjuk.

- Minek méssz te barát?	Minek az a vásár?
Szórt szedegetni.	Cifra ruhát venni.
Minek az a szór?	Minek az a cifra ruha?
Szitát kötögetni.	Abban kevélni!
Minek az a szita?	
Korpát szitálgatni.	
Minek az a korpa?	
Disznónak kell adni.	
Minek az a disznó?	
Háját ki kell venni.	
Minek az a hája?	
Kocsira kő kenni.	
Minek az a kocsi?	
Vásárra kő menni.	

Játszótér az utca.

-Gyerekek, berekek, én is futok veletek!- mondogatjuk és beállunk az utcán futkosó lityázók sorába. A lityázás örök játék a gyermekkorban. A kisebbek mindennap kergetődznek. A nagyobbak csoportos játékaik vasár- és ünnepnapokon délután zajlik végig a falun. Játszóterünk az utca. Kielégíthetetlen szenvedélyünknek itt csak az eső, vagy az este tud véget vetni.

Az egyes lityázás a kisebbek játéka. Nincs szabálya, csak futni kell. A lityának /fogónak/ valakit meg kell fogni, de megérinteni vagy megütni is elég, és így mindig változik a kergető.

A páros lityázásba már a legények is beneveznek a lányok mellé. Ezt "hátsó pár előre" játéknak mondjuk. Párosával állnak be a játékosok, egymás kezét fogva, ünnepi ruhában, oszlop-sorban egymás mögé. Akinek nem jut pár, vagy olyan legény akad, aki nem akar a "maradékból" választani, a sor elé áll fogónak. Már kiáltja is: "hátsó pár előre!" A hátsó párnak egymás kezét elengedve futnia kell. A sor mellett oldalt a fogót úgy kell kicselezni, hogy egymás kezét újra megfoghassák és beállhassanak az első pár elé. Ez azonban nem mindig sikerül, mert a fogó az egyiket elkapja, ha az lány, még meg is szorongatja és ő lesz a párja. Az egyedül maradt áll előre fogónak. Etetés után, estefelé legjobb ez a játék kicsinyek nélkül, és ha a lányok legalább egy párral többen vannak.

A kisebbek békázni is szeretnek az árokban. Az árok vonallal, fával, vagy hiddal elhatárolt részén, a parton vannak a "békák", az árokban a "béka-fogó". A békáknak át kell jutni, ugrani a másik part-ra. Akit a fogó elkap, az kerül helyette az árokba béka-lesőnek. Sokszor ügyesek a békák, ahogyan a fogó helyezkedik, háta mögül ugranak.

A lityázás, békázás után pihenőnek számít az "apacsozás". /Bujócska, kumás./ A "kumót" kiolvassuk és mindjárt megmondjuk, hogy hányig kell a kumó helyen /ez általában fa/ befelé fordulva, behunyt szemmel számolnia. Lesni nem szabad. Legtöbbször ötvenig számol, aztán mielőtt kifordulna, biztonság okáért hozzáteszi: "ipics-apees, aki körülöttem van és el nem bujt!" Ezzel leapacsolta azokat, akiknek még nem sikerült elbujjniuk, vagy a kumófa mögé kuporodtak.

Aztán megy keresni. Akit meglát, azt, gyorsan visszafutva a kumóhelyre, névvel leapacsozza. "Ipics-apacs Simon Ilonka!" A kumó megy tovább, figyel, óvatoskodik. Az elbujtak buvóhelyükről lesik. Ha megítélésük szerint eléggé eltávololodott, előjönnek, futnak a kumóhelyre, rátapsolnak és ipics-apacs a kumó szavakkal leapacsolják. Előfordul az is, hogy a kumó jobb futó és az tapsol előbb, a bujó kezét már csak az ő kezére üti, ilyenkor bizony a leapacsoltak sorára jut. Ezek már nem bujhatnak a következő fordulóban, csak nézőként ülhetnek vagy állhatnak a kumó helyen és nem segíthetnek senkinek. Az utolsónak leapacsolt nem esik ki, ő kumó lehet, a kumó pedig bujhat. A játéknak akkor van vége, amikor már csak egy bujó marad.

Nagyobb játékokhoz amíg megfelelő számban összejönnek, fiuk, lányok külön-külön csoportban ácsorognak.

Mi fiuk kétesben vöröspecsenyézünk. Amikor már jól kivertük egymás kezefejét, és néhányal többen vagyunk, folytatjuk az ütést: seggre-verőzünk. Az első beboruló áldozatot kisorsoljuk./kiolvassuk./ Aztán valamelyikünk szemben áll vele és oda kell hajolnia, hogy két tenyérrel lent befogjuk a szemét. És jön az ütés a derékszögben csucsosogó fenekére. El kell találnia, hogy ki ütött. Ha nem találja el, visszaborul; ha eltalálja, az ütő borul be helyette. Nem szoktuk kimélni a tenyerünket.

Ha már nagyon sajog a tenyerünk, fenekünk, egy bakugró kör után bika-ugráshoz alakítunk két csapatot. Dugással vesz váltva a két legerősebb. Három, négy, esetleg öt főből áll egyik-egyik mezitlábás csapat. Félősek és gyengék nem játszanak. A szerencsés csapat ugrik először. Én a vesztesekhez tartozom. Már majdnem borulunk be, a Janó megfordul.

-Én így nem állom el! Bíró nélkül nem játszom.

Igaza van. Nehogy csaljon valaki, mert hátha vita, sőt verekedés támad közöttünk. A bíró gyengébb is lehet, de elfogult soha! Ezt a szerepet még az idősebbek is szívesen vállalják.

Négyen vagyunk együtt és én borulok be elsőnek terpesztett lábbal, derékszögben a fának állva támaszkodó bíró ölébe. Mögöttem sorban hajolnak a többiek. Jön az első bika. Jól ugrik, de nem ér el hozzám, hiába merevedek, csak a mögöttem levő nyekken. Jön a második közvetlen mögéje. A harmadik majdnem leesik, csak az utolsón kapaszkodik. Gyorsan ugrik még a negyedik is, de alig van fönn, fordul is le. Nem tudták ötig tapsolva számolni, levestettek. Két bika sok egy tehénnek, de nem ő rogyott le. Nagy, örvendező kiabálással megyünk hátra, mi következőnk. Mi majd megmutatjuk hogyan kell ug-rani! A Bene Pista tolakodik előre. Ráugrik az első tehénre, de az

egyből összecsukszik, a Pista lába földet ér. A bíró visszarendeli, újra kell ugrania. Másodszorra kicsit rosszabbul sikerül, de biztosan ül a második tehén nyakán. Egymás után ugrunk. Az utolsó tapsol: egy-kettő-három-négy-öt. Fennmaradtunk. Hiába rázták magukat a tehenek. Ugorhatunk újra. Tilos a bikáknak előbbre mászni, földet érinteni, a teheneknek elugrani és lerogyni.

Odébb a gyülekező lányok turóznak. Egymástól nyujtott kartávolságra körben állnak és maguk elé vesznek egy-egy kicsi lányt vagy gyereket "turó"nak. Valamennyien arccal a kör közepe felé néznek. Egy magányos "vevő" sétál a körön kívül. Nézegeti, simogatja a kis "turókat". Amelyik megtetszik neki, megáll a turó gazdája mellett, a turó fejére teszi a kezét és megkérdezi:

- Hogy a turó, hogy?

--Három futás az ára, fussunk egyet utána!

- Fuss!

És futnak ellenkező irányban. Aki a kiszabott 3 körfutás után elsőnek áll a turó mögé, azé a turó. A vesztes lesz a vevő. Igyekeznek, hogy minden kis turó lehetőleg gazdát cseréljen.

Pütyörészve jön a nagyobb legények sorába tartozó Szabó Jóska a Péter Pistával.

-Gyerekek, lányok! Ki gyün kifutózni?

Felbomlik a játékrend. Mindenki mást akar már játszani. Nagy a zsivajgás.

-Kifutózzunk...kifutózzunk!

-Mi meg hatos-körcözzünk! -indítványozom, mert látom, hogy a kifutózáshoz készülődők más ugyis sokan vannak.

A Szabó Jóska két ujjal akkorát füttyent, hogy cseng a fülem tőle.

-Az ~~stramentomát!~~ Csönd legyen! Aki kifutózni akar, az gyűjön ide! Nem veszünk, hanem én először ütő leszek, a Pista meg adogató. Aki velem akar lenni, álljon mögém, aki a Pistával, az meg őhozzá és kész! A kicsinyek álljanak félre!

Egypáran gondolkodunk, de aztán, mivel csak négyen maradtunk volna, mi is beállunk. A Jóska mögött tizen állnak, gyerekek-lányok; a Pista mögött tizenegyen. Valakinek innen ki kell állni. Ez is megoldódik, mert a Bene Mariskáért már éppen kiabál az anyja.

Szabóék előtt vonalat húzunk az utcán keresztben ároktól árokig. Kb 30 méterrel odébb is, mielőttünk. Az árkon kívül futni nem szabad. A Péter Pistánál van kötött labda, kapózzunk vele, -jól csip - amíg a Szabó Jóska ütőbotért bemegy.

A Jóska csapata a vonalon kívül áll, a Pistáé pedig, - ahová én is tartozom - a két vonal közé.

A Pista adogat, a Jóska út. Elsőre nem talál. Másodszorra sem, csak a levegő suttyan. Izgulunk, jaj csak harmadszorra is mellé ütnei! De nem. Suhogva száll a labda a fejünk felett, nem tudjuk, nem is merjük elkapni. A Jenő fut utána, hogy visszadobja. A Jóska meg kényelmesen sétál át a felső vonalig. Csak akkor ugrik meg, amikor a bedobott labdát elkapom. Nincs szerencsém: három lány is átfutott velem, de már elérték a felső vonalat, nem tudom ledobni őket. /Aki nem tud, vagy nem akar ütni, futhat akármelyik ütővel. Csak vissza is kell futni "ledobás" nélkül./

A második ütő "egyből megvan". Elkaptam a labdáját, tovább adom visszafelé. Alig dobja le a botot, talán még tizet sem lép, a Végh Ilonka ledobja. Kiáll az árokpartra. Eggyel már kevesebben vannak. A Bene Pista út harmadiknak. Jó ütő ő is, de harmadszorra sem találja el a labdát, hiába biztatják, reménykednek a társai. Csak "csingával" futhat. Az adogató feldobja a labdát, elkapja. A Pista erre sem fut, nagyobbat kér. A magasabb csingára futni kezd. Az adogató maga akarja rögtön ledobni, de a hátrafelé leső, hirtelen irányt változtató futót nem találja el. A labdáért az árokba kell menni, így a kifutás sikerül, de a kint lévők nem mernek visszaindulni. Bizunk, hogy majd csak leszadjuk őket, mert négy gyengébb ütő van bent, öten kint, egy már kiesett. A következőt le is dobjuk, de még egy visszafutni akaró lányt is. Amikor az utolsó előtti ütő oldalt az egyik udvarba üti a labdát, visszaindul a felső vonalról az összes futó. Nagy szerencsénkre a Géza Jenő a kidobott labdával jól célozva eltalálja a Szabó Jóskát. Ezután már elég hamar oszerélünk. Sorra leszadjuk mindenkit, csak a Bene Pista fut egyedül tovább. Hol ütésre, hol kívülről befelé csingára. Aztán őt is sikerül ledobni. Az egyik lány azért vesztett le, mert az árkon kívül a hídra futott.

Mi valamivel tovább futunk, mert a Péter Pistán kívül három jó ütőnk is van.

A kifutózásnak az etetésre, itatásra segíteni hívás vet véget. Egyik-másik lány is lesi már az integető anyját.

A kisajtóhoz szaladunk az öcsémrel, amikor az üszőt behajtottuk és fájó szívvvel nézzük azokat, akik még játszhatnak. A kicsik "dül-a-fáznak", a nagyobbak hatosköröcznek.

A "dül a fa" egyszerű játék. Ez csak a kisebbeké. Összefogóznak szorosán, csomóba. És erre-arra tántorognak egymás lábát taposva. Mondogatják, hogy dül a fa...dül a fa...amíg valamire csakugyan el nem dőlnek egy rakásra.

A hatos körööst hátán játszák. Külön fiuk, külön lányok is néha, gyakrabban vegyesen. Négy bot, meg egy kötött labda kell hozzá. A kötött labda vakaróval összeszedett tehénszőrből készül. Nedvesen jó keményre összenyomkodják és igen sűrűen, hálószerűen két rétegben vékony madzaggal kötik be. Négy játékos botot fog és ketten egymástól 5-5 méterre kis lyukat vájnak a földbe. Szemben kb 15 méterre a másik kettő ugyanugy. A botjukat a lyukba dugva tartják. Ők az ütők. A két-két ütő között innen is, túl is áll a dobó, illetőleg kapó. A dobó fogja a labdát és a szemben levő párjának kapóra dobja. Mielőtt azonban eldobná, a kapó az ütőket 4-5 méternyire előre küldi, hogy a lyukakat üresen hagyva, üssék el a dobott labdát. Ha elütik, jó, mert a botjukkal vissza tudják foglalni a lyukat. De ha nem találják el és a kapó előbb beleteszi valamelyik lyukba a labdát, átveszi a lenyert játékostól az ütőbotot és helyet cserélnek. A dobó és kapó cselekkkel, áldobásokkal ugratja az ütőket hol innen, hol onnan és gyakran cserélődik az ütő, kapó szerep.

Az iskolában a tanító ur is játszat velünk. Mi gyerekek "sót törünk", karral, háttal összeakaszkodva egymást emelgetjük. Versényt futunk, kötelet huzunk és zsákban futó, meg béka ugró versenyt rendezünk. A lányok körben állva énekelve játszanak és "bujj, bujj zöld ág"-gal folytatják amíg a "befelé" el nem hangzik. Tanult játékaikat a főső-kuti téren próbálgatjuk, amikor alkalom nyílik rá. Labdával nemcsak kapózunk, hanem "legyenazázunk" és "várba-dugózunk" is. Ezek a játékok tetszenek, de szivesebben megmaradunk azok mellett, amelyeket a szüleinktől tanultunk. Legkedveltebbek a felelgetősek.

- Itthon vagy-e hidas-mester?

Itthon vagyok, épp most jöttem.

Bressz átu a hidadon!

Nem eresztlek, mert leszakad!

Ha leszakad, fölaggatom!

Mivel tudnád fölaggatni?

Gyűrű gyönggyel, gyöngy-alakkal.

Ebből aztán a fiuknál szakítás lesz, az erősen egymás kezét fogó gyerekek hid-láncán át, a lányoknál legtöbbször csak a "nyisd ki asszony kapudat"-ra engedékeny bujás.

A kisebbeket a farkástól csalogatjuk haza.

- Gyertek haza libuskáim!

Nem merünk.

Mitől féltetek?

Farkastól.

Hol van?

Bokorban.

Mit csinál?

Mosakodik.

Mibe mosakodik?

Arany melencében.

Mibe türülkőzik?

Kiscica farkába.

Buri, buri!...

És futnak a kis libák a kergető farkas elől a lassan hülő alkonyi porban.

Vagy elveszett libákat keresünk a farkasnál. A libák bűjtatva fatörzs mögött kuporognak.

- Farkas koma jó estét!

Jó estét!

Nincsenek itt a libáim?

Nincsenek.

A libák tapsolnak.

Hát a héba mi zörög?

Öreganyám diót tör.

Adja ide kulcsot!

Tenyérbe csapás után szétrebbennek a libák és futnak hazafelé.

A legjobb játékokra sem a tanítónknak, sem szüleinknek nem kell tanítani bennünket. Azokba belenövünk, benne élünk, gyakoroljuk. Ezeknek a játékoknak a szabályait mikor, ki tanította meg itt nagyvagy dédszüleinkkel, kideríthetetlen.

Ha összeverődik néhány gyerek, valakinak mindig eszébe jut, hogy "hajtsunk sudarat". És sudarazunk. Az egymás kezét jól markoló sor végén a vállalkozó szellemű utolsó két kézzel kapaszkodik az előtte levő bal kezére. A sor elején az erősebb "hajtó" arccal ellentétes irányba nézve markolja meg az mellette levő jobbját és futva, kanyarogva megindul a kigyózó sorral. Amikor eléggé svungba lendülnek, hirtelen rántással hátrafelé kifordított hajtükanyarba viszi a sudarat. Mindenki húzza a másikat és a sudár vége teljes erővel futva csapódik. Ha a vége felé elszakad a sudár, bukfaceznek a leszakadtak.

A várfoglalás birkózásos erőjáték. Huzni, lökni, földre rántani, mindent lehet, csak ütni nem szabad. Két egyforma létszámú gyerekcsoport küzd valamilyen kijelölt hely, magasabb part-rész, kis domb elfoglalásáért. A játékból a kétvállra fektetettek, a foglyok esnek ki.

A legnépszerűbb játékunk a borsózás. Az alszegben, főszegben kisebbek, nagyobbak, élelmesebb lányok is játszókat. /A borsózó lányokat elitelik, éppen úgy mint a kerékpározókat. / Eredetileg a legénykedő nagyobbak játéka. A faluban a mai futbalnál is népszerűbb. Nekünk főszegieknek előnyünk van, mert a főszó-kuti téren nem kell félni az ablak-betöréstől. Így az alszegtől is szívesen jönnek hozzánk borsózni. A nézőközönség mindenfelé biztosítva van. A legjobb dobókat megemlegetik, jobban számontartják, mint a Kis Ferkó bácsi kocsmája udvarán a kugligolyóval hét fából hetet dobókat.

A játsszó két csapat összeszedése, összeállítása csak bottal érvényes. Egyszerű válogatás után mindjárt azt mondja valaki, hogy "nem állom el, venni kell!" Ki vesz? A két jelenlevő, legjobbnak ítélt borsózó. Most éppen a két alszegtől való Simon Anti és Zsebők Lajos áll egymással szemben. /Pedig egymással szerettek volna lenni. /Az Anti botot dob a Lajosnak, az elkapja. Ahol megfogja, onnan váltva fölébe markolva közelednek a bot végéhez. Aki a botot utoljára még úgy meg tudja fogni, hogy a kezében marad és feldobja, az "vesz" először játékost. Így megy, amíg van még választani való.

Ölben viszek ki egy csomó méteres botot, karót. Ladobom az árok-partra. Egy darab téglát /fél vagy negyed/, egy darab 10-15 centi széles és kb 60-80 cm hosszú deszkát is keresek. Ez mindig előre elkészítve kéznél is van. A "borsót" is előszedem. Ez egy kb 2 cm átmérőjű, 5-6 cm hosszú hengeres fadarab. Kis lyukat csinállok a földbe, melléje balról helyezem a tégladarabot, rá a deszkát úgy, hogy az eleje a téglaszélével elvágjon. A lyuktól hátrafelé legalább egy méterre vonalat húzok. Dobásnál erre rálépni, vagy belépni nem szabad. Előre pedig kimérek 10 bot távolságot /kisebkek ezt rövidíteni szokták/ és meghuzom a "gyelet". Ezt a vonalat a brinckizéstől átvett szóval pöcögetőnek is mondjuk. Egyik -egyik csapat általában 5-10 fő között szokott lenni. A csapatok megalkításába az igazságos és szerencsés "vétel" miatt bele kell nyugodni. Ilyenkor már nincs "nem állom el", nem lehet kiállítás, mert akkor a másik csapatból a vele választottnak is ki kell állni. Hogy melyik csapat kezd, azt "dugással" állapítjuk meg.

A kezdők botokat válogatnak maguknak. Mindenkinek meg kell ismernie a saját botját. Bárki hozhat magával botot, csak az méteres legyen. Megszokott bottal könnyebb dobni.

Én az Antival vagyok, nem sikerült a kezdés jogát megszerez-
nünk. Az Anti helyett, aki nemcsak jó dobó, jó kapó is, én maradok
benn adogatónak, kapónak. A borsót a deszka mellé, a lyukba teszem.
A csapatunk az első gyelen kívül helyezkedik. Próbadobást nem enge-
dünk. A Zsebők Lajos kemény kötött-labdát vesz elő a zsebéből.

-Gyerekek, ezzel játszunk!

-Jó!

A borsót zsebre teszem, hátha arra is szükség lesz még, a
labdát a lyukba. A kintieket az Anti hátrább igazítja.

Felteszem a labdát a lejtős deszka elejére. Egy kevés kis
földet teszek alája, hogy megálljon. Ezt úgy kell a bottal a hátsó
gyelen kívülről eldobni, hogy minél messzebbre szálljon és a bot
is kívül menjen a pöcögetőn. A dobónak érvényes dobás után fűtnia
kell a botjáért és azt előbb kell a lyukba dugnia, mint a kapónak
a visszadobott labdát. Ha ez nem sikerül, "leveszt és a botját ki-
kell dobni oda, ahol volt. Nem sikerült dobásnál a pöcögetőn belül
maradt botot is a gyelen kívülre kell tenni és ott hagyni.

Először mindig a gyengébb dobók szoktak dobni. Ha a kintiek
elkapják az ütött labdát mielőtt földre érne, a dobó leveszt, nem
is megy a botjáért. A dobó viszont jól sikerült dobás után annyi
kint lévő botot visz be, amennyit akar, vagy tud. A botok gazdája
újra dobhat.

Már vagy öt-hat bot van kint szétszórva, amikor a Zsebők
Lajcsi dobásra szánja el magát. Az Antiék megköpi a markukat,
elkapásra gondolva messze helyezkednek. A jól megvágott labda
repül a bottal. A bot is jól kiment. Az Anti a Bene Rozi néni
kertjéből, jól célzott hatalmas dobással juttatja vissza a lab-
dát. Egy ugrás után el is kapom, de a Lajcsi az összeszedett boto-
kat egy gondolattal előbb mártja a lyukba.

Egyszer aztán mégiscsak levesztenek. A Lajcsi botja a desz-
ka közepén csattan, felvágódik és a labda tetejét alig éri. Az
még a gyelig sem gurul. Futok utána, nyertünk: utolsó dobó volt.

Üdvrivalgással cserélünk helyet, válogatjuk a botokat.
Próbadobást ők sem engednek. Két bot van kint, készülök, hogy be-
hozom őket. Suhogva száll el a botom a labda felett jó messzire.
Csalódottan nézek utána. Az Antiban van minden reményünk. Ő azon-
ban még nem dob. Az öcsém segít. Még az én távoli botomat is nagy
főlényvel behozza. Hiába igyekszem és hiába akarok, egy-két szép
dobás után becsuszik valami. Futok, de a botoknál megtorpanok.
Ugy láttam, hogy elkapták a labdámat. De az illető kiejtette. Ez a
megállás azonban elég arra, hogy a labda egy pillanattal előbb
a lyukba kerüljön. Dobhatom ki vissza a behozni szándékolt két

botot. Az Anti biztos dobással háromszor szedi össze valamennyi-
ünk botját.

Az ellenpárom még este előtt kiáll, de a Kaltner Gyuszit
elfogadják helyette és így én is maradhatok. Olyan szenvedéllyel
játsszunk, hogy reggelig sem hagynánk abba, ha a szürkület nem
rejtene a labdát. A társaság is válogatott és etetés alól vala-
mennyien felmentettek vagyunk ma. Kanász-hajtatkor rövid időre
félreállunk. Mire a marhák jönnek, abba is hagyjuk, mert a lovakért
menést, a lóháton való hazakocogást a legelőről, az alszegiek nem
engedik el. Ilyenkor már majdnem sötét van és a felvert, nehezen
oszló por a fák tetejéig ér. Szélesend van, de az ég aljáról fel-
futó pirosság holnapra szelet ígér.

Játszóterünket, az utcát hétköznap szekerek, kocsik, állatok
járják, piszkítják, de vasárnap, ki-ki a háza előtt tisztára söpri.

Télen egyedüli utcai szórakozásunk, az árokban csuszkáláson
és hógolyózáson kívül, a szánkózás. A kisebbeknek deszkából "riskót"
csinál az apjuk. A nagyobbak, legények nagy szánt vesznek elő, és
a friss hóban tolják, huzzák a ruddal együtt, megrakodva sikongó
és nevető lánnyal, legénnyel.

Felnőttek játéka a szobában.

A szoba nemcsak a beszorult gyerekek, a felnőttek téli játékaiknak is színhelye. A felnőttek játékaik már nem a mozgás ugra-bugrája, hanem a könnyebb gondolatok, élcélődések egyszerű szellemi tornája. Általában ezekbe a gyerekeket is bevonják, de felszabadultabban viccelődnek a férfiak a hegyen, a nők kukorica- és tollfosztáskor, amikor a gyerekek nincsenek ott, vagy alszanak.

Kicsik, nagyok egyaránt malmoznak, páros-e vagy páratlan-t játszanak és kártyáznak -már ahol kártya van- vásár- és ünnepnapokon, amikor nem szabad dolgozni. A "páros-e vagy páratlan" egészen egyszerű játék, szinte a népszokásokhoz tartozik, mert karácsony este ezt mindenhol játszátk dióra. Kártyával a gyerekek a felnőttekkel "hetes zsiroznak" és "csapd le szamaraznak". Az idősebbek között a "snapszlizás", "huszonegyezés", "ferblizés" és az "ultizás" járja. Ez azonban annyira nem általános, hogy a kocsmán kívül, 10 házat se tudok összeszámolni a faluban, ahol kártya van. Csak azt nem értem, hogy ennek ellenére mégis majdnem minden gyerek ismeri a kártyát és legalább heteszsirozni tud.

A találós kérdések divatoznak. Az általánosan ismerteken kívül, egy-két szentgyörgyi vonatkozásu:

-Mi az, ami finom és jó? - Ádánék palacsintája.

-Mi az: ha feldobják zöld, ha leesik is zöld? Vagy ha leesik vörös? - A Rezi Marcin bácsi pintese, amikor megy a hegyre, vagy amikor jön a hegyről.

-Mit mondott a Noha Gyura, amikor bement a belső pincébe? - Hasam a hasadra, hosszim a likádba. Aztán eltörte a héber szarát, mégis berugott.

-Ki volt a legközelebbi közös ősrünk a királlyal? - Noé, a majom, a disznó és a marha, mert a többiek a vizözönkor elpusztultak. - Miért éppen ezt mondják? Mert Noé csinált először bort az Istennek. Az ivott belőle, ő meg mint a majom utánózta, aztán úgy berugott mint a disznó, és a marha ennek ellenére is elszaporította a szőlőt, ahelyett, hogy kivágta volna.

-Mikor van szent Soha napja? - Holnapután kis-kedden, borju-vágó pénteken.

☞ Melyik rangosabb hely: Szentgyörgy, vagy Bécs? - Szentgyörgy. Mert Bécsnek csak egy, Szentgyörgynek meg még 5 császára is van. /Császár család./

A találós kérdés lakodalomból sem hiányozhat. A vőlegény násznépének csak akkor nyitnak ajtót, ha három kérdésre meg tudnak felelni. A kérdéseket belülről, a zárt ajtó mögül adják fel.

- Azt mondják meg először, hogy milyen uton jöttek?

- Görbén.

- Jó! Másodszor: mivel van bekerítve a gazda háza?

- Üstökcsurgással.

- Jó! Hát akkor harmadszorra azt mondják még meg, hogy mi van a gazdaasszonyunk lába között?

Ezt már találgatni kell. Tudják, hogy nem bunda, cica stb, de a mulatság kedvéért ilyeneket is mondanak és sorolják a számításba vehető konyha-eszközöket. Nehezen /?/ hibáznak rá a mozsárra.

Összeszedik minden kópéságaikat. A környéken gyakori, de nálunk is ismert meglevő játék-szokás a bóházás. Az esküvői vacsora után, amikor már kirámoltak és táncolnak, valamelyik sarokba letesznek egy széket. Ez a "bóha-szék". A násznagy beleül és int az első vőfélynak. Neki adja a zsebkendőjét, az csomót köt a sarkára és a násznagy kívánsága szerint valakit megüt vele. - "Csip a bóha!" A megcsipettnek oda kell mennie a bóha-székhez, aki rajta ül azt meg kell csókolnia és elfoglalni a helyét. Így megy sorban a helyesere, és főleg férfi-kívánság szerint a csók.

A násznagy nem akármilyen ember! Kint jajgat, hogy görcs állt a lábába és két férfival beviteti magát a vigadó násznép-hez. Ott aztán rájuk parancsol.

- Tegyetek le! Halljunk szót uraim! Itt mindenki szemeláttára bizonyítom be, hogy én, a násznagy, Jézus Krisztusnál is nagyobb ur vagyok! Ő csak egy számon vonult be Jeruzsálembe, de engem még ide is két számár hozott!

Csufolódások.

Maga a csufolódás inkább hangulati dolog, többnyire van egy kis lesajnáló, megvető íze is, de végérményben játékos eredetű. A gyerekek játékból verekednek, haragszanak és csufolódnak. Az idősebbek segítenek nekik.

Pajkosság nincs csufolódás nélkül. A csufolódások sokszor csufnevet ragasztanak egy-egy személyre és ez a csufnév, van akit a sirón túl is elkísér.

Azt mondják, hogy a csufolódást már az anyja hasában tanulja meg a szentgyörgyi gyerek és már akkor kimondja, amikor beszélni tanul, beszélni képes.

Kedvelt játék a váratlan ijesztgetés.

- Je!

A hirtelen megilletődés után a válasz:

- Te tatnyos, batnyos mé! jesztetté meg engemet?

A megijesztett aztán, ha fiú, általában mint a darázs, vagy mint a hörcsög esik neki az ijesztőnek és csipkedi, tépi. A gyengébbek és a lányok csufolódva igyekeznek kiegyenlíteni a számlát. Kellő távolságból nyelvet öltenek és "be-e"-t mondanak. Ez súlyos, még a köpésnél is nagyobb visszavágásnak számít. Erre a kicsufolt nem is tud mást mondani, mint: "addig a seggembe!".

Zsidótaknyot /édeskének is mindjuk/ szedünk az állomás mellett és kirágjuk az émelygősen édeskés, ragadós belsejét. Ez a mi szentjános-kenyerünk. A lányok is kérnek. Mi nyújtjuk nekik, de amikor megfognák, hirtelen visszakapjuk. Egy darabig így játszunk, amíg a Bözsi meg nem unja. Már neki adnánk, de azértse kell. A Mariska elvett egy széles, vékony, hosszú hüvelyt, mégis a Bözsihez csatlakozik. Elkezdik:

- Jóska-bóska... Jenő-benő... Csicsa-picsa...

Nahát erre mi sem maradunk adósok. Kórusban mondjuk:

- Örzse-böske-bözsöge... Riska-Ma-riska...

A párbaj "gyerekek, de megnyótt a fejetek"-kel folytatódik, majd a Bözsi durcáskodására az utolsó tromfunkat is bevetjük.

- Böske, fáj a tököm kösd be!

A lányok elhallgatnak, de az utolsó szó az övék.

- Megálljatok, megmondunk benneteket Édesnek!

Minden héten jön a halaskofa. Mihelyt meglátjuk, csufolkodva rázendítünk:

- Halat, csak egy falat.

Kiszet, csak egy csipet.

Kajánságból máskör is kiabáljuk, hogy "ha-lat", meg "auszi-auszi" és kuncogunk amikor valamelyik házból megtévesztve kijön valaki.

A faluban senkit sem kereszteltek Aladár-ra. Mi azonban hamar rámondjuk valamelyik játékrontóra hogy "te leszel az Aladár, neked szarik a madár!"

A hirtelen egymáshoz vágott jelzőkkel sem fukarkodunk. A "marha" éppen olyan szavajárásunk, mint a felnőtteknek a rosseb. A szaros, fostos, hugyos után következik gyakoriságban a hülye, a bolond, az ökört, a ló és a disznó. Ez utóbbit azonban szemérem-sértés esetén használjuk. A felnőtteknél a "disznó" első sorban a részegséggel függ össze.

Szerettük egymást elnevezni valaminek. Ezek a nem mindig bántó csufnevek legtöbbször rajtamaradnak az illetőn felnőtt korában is. Ilyenek: bákász, csicsibőr, szunyog, veréb, tökösveréb, csippás, cuccos, bubuta, dödölle, gánica, mutymurutty, nokedli, prósza, zsurmutt, pácsás, bibbula, döme, kukurikuló, bungató.

A felnőttek jelzői mindig sértők, de ezekből is válik ragadvány-név. Pl: darázs, geci, göbe, görhes, kokas, disznóláb. Az otromba jelzők igen különfélék. A gyerekekre mondják: bukfejes, tökmag, tökmag-acskó, pöcsös, faszi. Az öregeket trotyli, kuszóri, fatökü "kedveskedéssel" illetik. Egymás között a következők járják: csámpás, csávás, fafejü, falubikája, fatehén, csirkös, fécsipeles, himpókos, karórágó, moslék, nagyvalagu, paszkonca, risza, pökhendi, segg, seggnyaló, szarevó, tikmonyozó. Ezek annyira rosszizüek, hogy szembe csak a harag mondatja velük, de az illető háta mögött igen szívesen emlegetik, különösen az asszonyok.

A csufolódások kedvelt, játékos fajtája a tréfás vagy komoly utánzás. Ez lehet beszéd, járás, fintor, mozdulat, testtartás, viselkedés stb. Az asszonyok legnagyobb része csak így, megmutatva tud elmondani igazán valamit. Az érzékeltetésük sokszor bámulatos, az idegenek pedig futólag csak azt gondolják, hogy mennyi bolondos van nálunk.

A csufolódásban, különösen a csufnév adományozásában, minden "erőlködésünk" ellenére, messze elmaradtunk a szomszédos balatonberényiektől.

A csufolódások néha egészen vicces eseteket szülnek. Még a huszas évek végén történt. Keszthelyi kofa-asszony kezdett járni a faluba. Csirkét, tojást szedett. A házaknál kérdezgette, hogy kinél vannak szép csirkék, meg nagyobb mennyiségű tojás. Ajánlották neki Disznólábékat. /Írásban Farkasék/ Meg is mutatták neki a házat.

Szanyiéknál /Simonék/ meg Henyééknél /Kisék/ kapott közben 10-10 tojást, úgy ment a megmutatott házhoz. A Margit néni éppen egy öl fát vitt befelé. A kofa szivélyeskedő nagy hangon üdvözölte.

-Jó napot Sonka néni!

A szomszédok is hallották.

A Margit néni földhöz vágta a fahasábokat és gyorsan bement, az ajtót is bevágta csakugy durrant.

Azóta mondják, hogy urasodnak a szentgyörgyiek.

Kicsufolják az együgyűeket is. A Keszeg Lajost elhívták az egyik lakodalomba, hogy hegedűjével huzza el a násznép nő-táját. Jól beettették, beittatták. Eközben alaposan megkenték a vonóját szalonnával. Aztán biztatták.

-Na Lajos, most mutasd meg, hogy mit tudsz!

A Lajos, szegény feje hiába kinlódott, a hegedű meg sem szólalt. Rájött, hogy szalonnával gyantáztak be neki.

Dőltek a nevetéstől, különösen amikor a vonóját a ház sarkához reszelgette.

Mondják is neki:

-Lajos, most már megnősülhetsz, mert még a házat is meg tudod hegedűlni!

A népszokásokkal összefüggő játékok.

A következő népi játékok a népszokásokkal függnek össze. Ezeket a népszokások között már feldolgoztam, de ide kell sorakoztatnom őket, mert nélkülük hiányos lenne ez az írás.

. . .

A kinti munkák fáradtsága, az őszi betakarítás után pihenésre kényszeríti a falu népét. Ehhez az időjárás is hozzájárul. Főleg a tél unalma és a tavasz ébredő kedve készletet vissza-visszatérő aktív és passzív játékokra fiataalt és öreget.

Nekünk, gyerekeknek a mikulási öröm után első játékos élményünk tél elején a "kotyulás". Luca napkor csak a derengést lessük. Mihelyt elválík a favágító ölfarakása a fészertető szürkességétől, elindulunk kettesben az ébredező faluba. Megkocogtatjuk az ablakokat, bekiabálunk.

-Szabad-e kotyunyi?

-Szabad! -Nincs olyan parasztház, ahol nem ez volna a válasz ilyenkor. Legfeljebb "mingyá!", de ez ritkaság. Később a reggelben már előfordul, hogy "má vótak, megelőztek benneteket".

Becipelünk egy ölfahasábot a szoba közepére. Rátülünk egymás mögé lovaglólülésbe és elkezdjük a mondókat.

-Jó reggelt a Lucának,
 meg a gazda házának!
 Luca fekszik ágyában,
 mit álmodott álmában?
 Gyere pajtás menjünk el,
 menyországot nyerjük el!
 Ha mi aztat elnyerjük,
 boldog lesz az életünk.
 Kitty-kotty, kitty-kotty,
 gelegénye kettő,
 nekem is van kettő.

-Kentek asszonyának annyi csirkéje legyen,
 mind égen a csillag, földön a fűszál!
 Kitty-kotty, kitty-kotty,
 gelegénye kettő,
 nekem is van kettő.

-Kentek lányának akkora csücese legyenek,
mind a bugyogós-korsó!
Kitty-kotty, kitty-kotty,
gelegénye kettő,
nekem is van kettő.

Kentek lányának annyi kérője legyen,
mind a nyulszar!
Kitty-kotty, ...stb.

Kentek hizájának olyan szalonnája legyen,
mind a mestergerenda!
Kitty-kotty, ...stb.

Kentek ágyában annyi bóha legyen,
mind a béka tolla!
Kitty-kotty, kitty-kotty,
gelegénye kettő,
nekem is van kettő.

Még a végére sem érünk, szórják ránk vékából a kopzott kukoricát, aztán az aszalt-gyümölcsöt. Az aszalékot zsebre rakjuk, a fahasábot ott hagyjuk a kukorica-szórásban és megyünk tovább. Sietünk, mert akad olyan "gazdag" hely is, ahol adnak pár fillért. Alkalmanként, házanként és helyenként a mondókák szűkültek vagy bővültek, de a csirkéket és a szalonnát seholsem lehetett elhagyni. A kotyulás csak a felszabadulás után szűnt meg egészen.

A kotyulás után betlehemezés következik. Lucától karácsonyig járják a nagyobbak bandái. Szeretnénk mi is nagyobbaknak látszani, de nem sikerül szép betlehemet összeállítanunk és így nem is merünk bandát toborozni. Az öregek is leintenek bennünket. Csak nézői lehetünk a 17-20 évesek betlehemes készülődésének.

Két banda állt össze. A Horváth Jóskák Péteréknél csinálják nagy gonddal a betlehemjüket. A másikaké tavalyi, egytornyos. Ennek szebbnek kell lenni! Három tornyura tervezik. 60 cm hosszú, 35 cm széles és tornyok nélkül 40 cm magas lesz. Vékony deszkákból, lécekből szabják, állítják össze.

A babák, állatok már készen vannak. Két kis birkát, meg egy kis tehenet szárogatnak a kályha tetején. Agyagból formálták ki a törzsüket, fejüket. Lábaknak gyufaszálakat, seprüköröt szurtak be. A tehén szarva is gyufából van. Amikor jól megszikkadtak, roz-

kovással alaposan bekenték őket és a birkákat vattával, a tehenet pedig vakaróval összegyűjtött tehénszőrrel fedték be egészen. Még szemet is ragasztottak nekik magyarborsból.

Öt babájuk van. Mindegyik egylábu, fanyelű. Ennél fogva táncoltatják őket. Az "angyal" fejére kis hátrakötött kendőcskét kötnek, cicije is van, szoknyája fölé nagy zsebes fehér kötényt akasztanak. /Ebbe kell tenni majd a pénzt a becsületes hajléku, szives és kíváncsi háziaknak./

A két "pásztor" bábut bundába öltöztették. A "kéményseprő" fekete, létrás. A "Lackó" a legérdekesebb figura. Szerintük ez az ördögöt és Heródest testesíti meg egyszemélyben. A valóságban azonban semmi ijesztő, rémes vagy gonosz nincs rajta; inkább bohócnak hat. Az ünnepélyesség ellentéte. Fehér vagy szürke, fel-le mozgó drótnyelű kalapácsot tart, leütéskor csenget is.

Dadó-öltözékhez két terhe semfüsemfát is hoztak az erdő-ről. Ezeket a másfél méteres kórószálakat egy-egy vastag nyálába fogják össze és szakasztóvékát kalapként erősítenek a kötés alá. Megszélesztve olyan, mint a kontyos kerek kunyhó. Ezt veszi a fejére a "dadó", csak a lába látszik ki alul és a láncos botját fogó keze nyúlik ki a csüngő szálak közül. Az arca, feje egyáltalán nem látszik, a sűrű szövedéken keresztül lát csak.

Estére elkészül a betlehem. Beragasztják fényes, piros papírral, feldiszipik mindenféle cifrasággal, csillogó-villogó csecsebecsével. Az elejére kívül ragyogó-sárga nap, hold, üstökös, meg más csillagok kerülnek. A belsejébe még szentképeket is ragasztanak. Alul zöld koszoru-fonást szegezgetnek a babák táncoltató helye elé. Elöl a nyilást mirtusszal szegélyezik, a tornyokra sallangókat kötnek a kis keresztekre.

A Péter Gyula aggodalmaskodik, hogy olyan sokba került ez az egész, vajjon lesz-e vele annyi kereszt, mint amennyit ráköltöttek. A Horváth Jóska megnyugtatta.

-Csak eccer menjünk ki az állomásra, amá behoz mindent!

Az istállóban pipics világánál próbálgatnak: éneket, mondókát, sorrendet, szerep szerint. Hatan vannak: egy csengős katona, bundasapkásan, két betlehem-vivő angyal, vállukon keresztbevetett széles kék szalaggal, és három dadó láncos bottal, semfüsemfa borítóval.

Elég késő van, mire énekelve el tudnak indulni. Dagasztják a sarat az utca közepén. A Katona csengetget az ablakok alatt.

-Szabad-e becsületes hajlákukba a betlehemi kisjézust bemutatni?

A "szabad"-ot rövid, szaggatott csilingelés jelzi.

A két angyal énekelve viszi be először a betlehemet. "Pásztorok ne féljetek, ~~xixámm~~ utánam siessetek... stb" énekük közben az asztalra helyezik és meggyújtják előtte a két gertyát. A háziak gyönyörködnek benne. Szűz Mária és szent József vásári szobrok. A kis kecskelábu jászolban porcelán-baba a Jézuska. Ilyeneket láttak már, de azért álmélkodnak és valójában az igazán nekik tetsző marhát és birkákat dicsérik, amíg kemény kopogtatással be nem jön a feszes katona.

-Állj félre te banya, ne nézz mint vasvella,
sárkányfülü kofa, takarodj a sarokba!
Nem gyüttem én szemedet, szádat néznyi,
hanem angyalokkal bötlehent őriznyi.

-Gyere be te dadó! mer ottkinn megfagyó!
Belép az első dadó.

-Aggyonisten hipegős hupogós, kukoricagombócos jóestét a házigazdának! Elvesztettem azt a csámpás, pörcös pajtásomat. Nem tunnátok-e hirt mondanyi róla?

Erre jön be a második dadó.

-Aggyonisten hipegős hupogós, töpörtyüs, csurkás jó estét! Evesztettem azt a fűzfábu faragott, göthös öregapámat. Tunnátok-e hirt mondanyi róla?

Az egyik angyal felel.

-Odakinn a csávást nyalogatja!

-Gyere be te öreg!

Az öreg dadó kotonoz az ajtón, nyög, jajgat. Ugy mászik be, a lábát magasra emelgeti.

-Jaj csak ez a küszöb ilyen igen magos ne vóna! - Esik, kel, majd nehezen feltápáskodik.

-Aggyonisten hipegős, hupogós, fertálakós jóestét! Csakhogy megtalálalak benneteket! Mit nem néznék, ezzel a gircses-görcsös botommal száz bocskorszíjjat repéttének ki a hátatokbu!

Vergelődik, zörget, toporog, dönget a láncos botjával. A másik két dadó kérleli.

-Engedj öreg, engedj! Igen elfáradtunk, igen elámosodtunk.

-Egy kettő ződre, fekügyetek le a földre!

A dadók valamennyien elfekszenek a szoba közepén. Az an-

gyalok énekelni kezdenek. A katona a betlehem mögött állva táncoltatja a pásztor-babákat.

-Pásztorok, pásztorok örvendezve
sietnek Jézushoz Betlehemébe.

Köszöntést mondanak a kisdednek,
ki válságot hozott az embernek...

Változik az ének, a menyecske angyal-baba egyedül táncol. Lebegő zsebes kötényébe várja a bankókat.

-Mennyből az angyal, lejött hozzátok,
pásztorok, pásztorok,
hogyan Betlehembe, sietve menve,
lássátok, lássátok!...

Az angyal hajlong, majd lebujik. Helyette a Lackó meg a kéményseprő jelenik meg a betlehem előterében. Először csak lassan, kalapácsolva, csengetgetve, majd a dallam változására gyorsan, eszeveszetteen táncolnak.

-Hallod-e te Lackó, mi a dolgod,
melyet a menyébéli követ mondott,
hol született Jézus? Betlehembe,
Jézus a megváltónk embertestbe.

-Vigan zengjetelek citorák, Jézus született,
harsogjatok gyors trombiták, Isten ember lett.

A szűz ki hírdet hallá, szűz méhébe fogadá,
szent Gábrriel arkangyallal áldottnak mondá.

A tánc végén még össze is verekedik a Lackó a kéményseprővel.

Az első angyal csenget.

-Glória!

A dadók moccognak. Az angyal újra csenget.

-Glória!

A dadók felkönyökölnék. A első dadó:

-Hallod pajtás, angyal szól!

Az angyal harmadszor is csenget.

-Glória, szentszűz, dea!

Második dadó:

-Mária kátja szentfiát!

Öreg dadó:

-Biztossan aludtatok és csak ámodtatok!

Első dadó:

-Ha ámodtuk, hát ámodtuk. De én milyen szépet ámodtam! Nem is merem e-mondanyi. Na, dehát mégis e-mondjam? El, el, el?...

Hát azt ámodtam, mintha itt ez a lány egy nagy sudár nyárfa lett volna, én meg egy kis gyík. Aztán a fán mászkáltam. Vót rajta egy lik, abba belevágódott a farkam. Hajajaj... Aztán ámomba vót a házigazdának egy tizakós hordója csapon, én meg alája feküdtem és addig ittam, amíg mind ki nem fogyott.

Második dadó:

-Én is ámodtam, de még ennél is szebbet, csak nem merem e-mondanyi. Nem...nem...

-Na, de, ...ha megrágtad köpd ki!

-Jaj Istenem, tehozzád fohászokodom! Jaj nekem! Mintha ez a menyecske egy nagy boroshordó lett volna, én meg főmáasztam rá és a hébéremet beleeresztettem a liktyába. Jajaj. Aztán azt is hozzáámodtam, hogy a házigazda akkora kóbászt akasztott a nyakamba, hogy az egyik végét a szentgyörgyi kuttyák rágták, a másikat meg a devecseriek. Hajjaj!

-Hát te öreg nem ámodtá?

-Dehonnem fiaim, én is ámodtam. Azt ámodtam, hogy...hogy mégse ámodtatok el elülem mindent. Ámomba mintha Mária Bötlehenbe szülte volna szentfiát.

Angyalok:

-Pásztorok, pásztorok hol vagytok? Talán mind alusztok? Gyorsan, frissen keljete, Betlehembe jöjjetek, ott született a kisjézus, vigan örvendezzete!

Az öreg dadó kezd feltápápszkodni, de nem tud felkelni, mindig visszaesik. A másik kettő segíti, emeli.

-Gyertek, siessünk, hogy miné előbb ott lehessünk!

A dadók megelevenednek, még dalolnak is, láncos botjaikkal verik a taktust a szoba földjén.

- Hallod, hallod pajtás,
zörgeti a kujcsát,
mivel főnyitotta
pénzes ládikáját,
nem sajnálja tőlünk
mária huszassát
a mi fáracoságunkér,
szives utazásunkér.

Erre csak előkerül a pintesüveg, amit üresen adnak vissza.

/A dadók lefekvéskor is meg szokták keresni az ágy lábhoz, pad végébe letenni szokott borosüveget és a borító alatt suttyomban kiürítették. Az öreg Györe Jóska bácsinál azonban megjárták. Az öreg jó vicces ember ~~vitt~~ volt és a petróleumos üveget tette le az ágy végébe. A dadók szokás szerint megemelték és az első kortyantott belőle, kiköpte, aztán tovább adta. Mindegyik megkóstolta. A játék végeztével nem kellett nekik a bor, hanem futottak ki és köpködtek, heráskolták, szidták egymást. Az öreg tettetett csodálkozással szólt utánuk az ajtóból: "hát nem isztok egyet?" ./

Elfujják a gyertyát és egymás után mennek kifelé.

-Elindulának és el is jutának,
szent hajlékának jóccakát mondának.

Az udvarban még ezt fujják:

-Ó te József mit gondutá,
hogy istállót választottá
ilyen hideg éjszakán...

Az utca közepén sem hallgatnak. A bor fokozza a nótázó kedvet. Az "Óh boldog Betelehem"-ről, meg a "Csordapásztorok"-ról mindig tudni lehet, hogy merre járnak a betlehemesek. Ez a szokás, ez a játék még a mai napig is él, csak kisebb gyerekek váltották fel a nagyokat és velük az álmok megszelidültek. Az álmokat házak szerint is válogatták össze. A fentebb leírtakat mindenki ismerte, így nem volt belőlük sértődés, elnézték a szent hangulatban ezt a bolondságot.

Még karácsony előtt vékony fúzvesszót szedtünk és nyolc ágra korbácsnak fontuk meg. Ennek ott kellett lenni a karácsonyi asztal alatt és aprószentekkor először a marhákat kell vele megkorbácsolni. Azután mehetünk házalni.

-Szabad-e korbácsolni? -Vagy meg se kérdezzük, csak végigkorbácsoljuk a ház népét, még az ágyban fekvőket is.

- Hálá Isten megérhettük aprószentek napját,
adja meg az én Istenem, hogy máskor is megérhessük,
de ne ilyen buval, bánattal, hanem örvendetes napokkal!

Ezután következik a padragulás.

-Keléses ne légy! /puff/
Porzsávás ne légy! /puff/
Friss légy, /puff/ egészséges légy, /puff/
jó szófogadó légy! /puff/
Ha vizér künnek, borér menj, /puff/
ha borér künnek, vizér menj! /puff/

-Jó etető légy,/puff/
jó itató légy!/puff/

A fehérnépeknek:

-Jó gazdaasszony légy!/puff/
Szorgalmas légy!/puff/
Jó sütő,jó főző légy! /puff/

És így tovább,amíg ki nem fogyunk az ötletekből,vagy valaki hirtelen vissza nem üt.Ezen a napon szabad fűzfakorbáccsal a korbácsolás mindenkinek.A nagyobbak jól el is verik egymást játékból,harag nélkül.

A következő napokban a pásztorok /kanász meg a csordás/ járnak regölni házról-házra.Pántlikás kalappal,pántlikás bottal, tejesköcsög-dudával./A tejesfazekat disznóholyaggal lekötik dohszerű feszesen.A közepébe kis lyukba nádszálat szorítanak és ezt huzkodják megnyálazott ujjukkal.Brummogó kísérelő hangot ad a szöveghez./

-Jó ~~et~~ét, mind közönségessen!

Haj regő rejtem, azt is neked ejtem!

Aggyon az Uristen ennek a gazdának
egy nagy óllat, abba száz kicsi malacot,
melléjük két gerént,

a kissebbik gerénnek sűrű apró fogat,
a nagyobbik gerénnek ritka lapos fogat!

Haj regő, rajta, azt is megadhatja a Nagyuristen.

Aggyon az Uristen ennek a gazdának
nyolc fejős tehenet, melléjük egy bojtárt,
arany furuglával, ezüst furkós bottal!

Tejet vaját eleget, tejet vaját eleget!

Haj regő rajta, azt is megadhatja a Nagyuristen.

Aggyon az Uristen ennek a gazdának
három kövér hizót és csak egy zsiros vendőt!

Ha nem annak szalunnát, levágom a gerendát!

Haj regő rejtem, azt is neked ejtem.

Adjon az Uristen ennek a gazdának
bé bort, bé buzát, szerencsés esztendőt,
léleküdvösséget!

Haj regő rajta, azt is megadhatja a nagy Uristen,
hogya ugy akarja.

/bé-bő/

Ujév és vizkereszt /jan.6./ között esténként háromkirályokat járunk. Ez a gyerekek játéka, akik betleheezni még nem mehetnek. Három-négy egymással versengő háromkirály szokott házalni.

A csillag a kitolóval, a fakardok és a süvegek elkészítése, no meg az ének betanulása, gondos, több napos, játékos munkát kíván. A "csillag" rossz szitakéregből készül. Bevonjuk az első oldalát hólyagpapirrak szépen simára, mint a dobot. Rozskovásszal ragasztjuk rá. Amikor megszárad, bekovácsoljuk újra a kéreg külső-belső felét és beborítjuk fényes, színes papirral: kívül pirossal, belül sárgával vagy fehérrel. Vannak akik még mirtusz koszorúval is ékesítik a külsejét. A dob pontos méretének megfelelő, sötétszínű /leginkább piros/ papirból körlapot vágunk ki és ebből alul keresztet, felül üstökös csillagot, balról félholdat, jobbról két csillagot ollózzunk ki. Ezt a lapot aztán vigyázva úgy ragasztjuk be a dob /hólyagpapir/ belső felére. Az üstökös csóvját finom, sűrűen bevagdalt selyempapirral még sugarassá varázsoljuk. Gyertyát gyújtunk a dob belsejébe és ellenőrizzük, hogy jól ragyognak-e a kivágott minták. Csak ezután szegezzük rá a keresztlemezes faragott és mozgócsapos lécecskékből összeállított kitolójára. A "kitoló" hátsó szabad végeit fogantyúkkal látjuk el. Két fakardot faragunk és három csucos keménypapir-süveget szerkesztünk fejméretre. A süvegeket is beragasztjuk színes papirral és feldiszítjük sárga holddal, csillagokkal és színes sallangókkal.

Ujév utáni este már rázzuk a csikócsengőt az ablakok alatt. A ruha fölé nyakunkba kötött fehér alsószoknyák lobognak, a csillagnak meg a süvegeknek jó védelmet adnak. Kócbajuszunk csiklandozza az orrunkat.

-Szabad-e becsületes hajlékukba a háromkirályok csillagát bemutatni?

Csak a negyedik háznál engednek be bennünket.

A pitarban nagy nehezen meggyújtjuk a gyertyát a csillagban, felrakjuk süvegeinket. A Jenő lép be először.

-Én mint Gáspár megérkeztem, karddal és puskával felfegyverezve. Gyere be te Menyhért!

Óvatosan megyek a szoroson behuzott, világító csillaggal.

-Én mint Menyhért megérkeztem, a háromkirályok csillagát követtem. Gyere be te Boldizsár!

Jön az öcsém, fakardjával sután tiszteleg.

-Megérkezett a három napkeleti király. A betleheimi

csillagot követtük.

Aztán rázendítünk:

-Háromkirályok napját,
országunk egy istápját,
dicsérjük énekekkel,
vigadozó versekkel...

Kinyomom a csillagot /kicsit nyekereg, hajlik a kitoló, de jól kimegy/ a Gáspár és a Boldizsár is előrenyújtja a kardját.

Szép jel és szép csillag,
szép napunk támadt,
szép napunk támadt.

Nagy ivben lendítünk, mutatunk jobbra-balra háromszor, lassan az ütem szerint, aztán alapállás. Így megy 6 versszakon keresztül, a refrénnél csillag-nyujtással. /A szöveg az egyházi énekek között található./ A végén dicsértessékekkel fejezzük be. Ezer koronát, vagy lo esetleg 20 fillért szoktunk egy-egy háznál kapni.

Hushagyó-kedden alig kezd sötétedni, maszkának öltözve járjuk a "zsirbasüt-perec" szagu házakat. Szinte minden gyerek felöltözik valaminek ilyenkor, a felnőttek is igen sokan. Alarcunk kemény papirból van, mások harisnyát huznak a fejükre, csak a szem helyén van kis kivágott nyílás. Az öltözetek különfélék, de leggyakoribb a rongyos ruha, pocakos, pupos vándorló, és a nagyhasu, bőszojnyás menyecske bakancsban. A bottal járó perces kavargás csak esti harangszókor ritkul, amikor a gyerekeknek haza kell menniük. Ekkor indulnak a nagyok. Még éjfél felé is vinyároznak az utcán; nem tudják melyik a férfi és melyik a fehérszép. Néhol, főleg lányos házaknál ilyenkor már felfedik egymást, illetőleg magukat és esznek-isznak éjféli harangszóig. Ilyenkor divat a kisajtók eloszerelése is. A mókázásba annyira belejönnek, hogy nem tudják abbahagyni.

Hamvazószerdán hármában járnak hamvazni. Minisztránsnak, dékánynak és papnak öltöznek. /A papi öltözéknek megfelel a fekete szoknya is kabáttal. Csak valami fehér karing, meg lila stóla legyen./ A minisztráns, nyakában fehér alsó szoknyával viszi a csengőt, a dékány egy tányérban hamut és egy jókora bögrében "szentelt-vizet". A pap hamvaz és szentel. Kéri a hamut annak a homlokára, akit csak elérhet és hinti puszpáng-ággal a vizet mindenfelé. Aki nem hagyja magát meghamvazni, az kap

bőségesen szentelést és a tányérba-fujástól elegendő széjjel szálló hamut fejére, hátára.

A hamvazókat nem mindenhol fogadják szívesen, sok helyen becsukják előttük az ajtót. A néhol szívesen látottak is csak bort kapnak, mert a hushagyókaddi maradékot csak csonkacsütörtökön /másnap/ szabad megenni.

Csonkacsütörtökön pedig a csonkaördögök járnak. Három, négy banda. Egy-egy bandába legtöbbször öten verődnek össze. Három ördög meg két halál.

Az ördögök szarvakkal, álarcban, hosszú lafogó nyelvvel, répafogakkal ékesítik magukat. Tehénfarkat is kötnek a kabátjuk alá. A kabát egyik ujját lógva hagyják, elrejtik karjukat. Dereukon csörgő lánc, szabad kezükben söprű.

A halál fehér lepedővel letakart alak. Az arca is fehér, lisztbe fujt. Csipővassal zörget, a kaszát is azzal feni.

Nagy ricsajjal, éktelen vijjogással, csattogtatással dobognak. Kisgyerekes házakhoz nem engedik be őket /nem is akarnak oga menni/, a lányos, menyecskés házakat keresik fel. Az ijesztgetéseik gyakran durvák is.

-Mér etted meg a zsirossat?

Minden menyecskét és lányt megseprüznek és csipővas, kasza-csengés közben el akarnak vinni. Sikongva és vinyározva menekülnek előlük. -Voltak akik annyira tulzásba vitték a játékot, hogy egy helyen elájultak az asszonyok és a férfiak karókkal verték szét szét az ördög-bandát.

A husvét játékaik ezekkel szemben kedvesek, felejthetetlenek. Ünnepi ruhában, ünnepi hangulatuak.

Husvét napján zsebkendőbe tett tojással kókányoztunk. Finoman, óvatosan koccantjuk össze kendőstől a pirostojásunkat. Lessük, hogy kié horpad be előbb, azt meg kell enni.

Husvét másnapján szabadabbak vagyunk. Előbb a keresztgyerekeknek visszük el a himes tojásokat zsebkendőbe kötve, ott kicserélik, aztán megyünk a rétre tojást dobálni. Volt olyan tojás, amelyik tiz dobást is kibirt. A kókányozás már himes tojással is megy, koccantani is engedünk a nagyobbaknak. A koccantás abból áll, hogy kézbe fogjuk a tojást és a koccantó kétfillérest üt, illetőleg dob rá. Ha a pénzdarab levágódik, leesik, elveszti, de ha beleáll megnyeri a tojást is. Fényes pirosra festett fa-tojás is volt, ezzel kókányozni azonban csalásnak számított.

Igen tetszett a komálás. Ezt a diósiaktól tanultuk, mert a szüleink már abbahagyták a nagy csupa-komaság miatt. Az iskolából kimuló gyerekek kötöttek tojás-komaságot. Lányok egymás között is, fiukról nem tudok.

-Koma, koma, komálunk, esztendőre kapálunk. Ha élünk, ha halunk, mindig komák maradunk.

Himes tojást és gyengéd csókot váltottak. Ettől kezdve magázták egymást.

Mátkázóvasárnap /következő vasárnap/ himes tojással, süteménnyel komatálat küldtek egymásnak. Kis köszöntővel adta át az ünnepélyes küldött.

-Komatálat hoztam, meg is aranyoztam.

Koma küdi komának.

Hogyha teccik komának, váccsa ki magának,

ha nem tetszik komának, küggye vissza komának.

A komázás szokása a harmincas években kiveszett.

Az április elsejét bolondok napjának mondják. Mindenki igyekszik becsapni a másikat, hogy kinevethesse. Ezen a napon nem lehet megsértődni, haragudni, mert aki ezt teszi, kigunyolják. Akit sikerül lóvá tenni "április bolondja, május számara" gyorsan lepergő titulust kapja.

Pünkösdkor a lányok pünkösödnek. Két, három bokorban. Egy pünkösd-járó bokorba heten tartoznak. A nagy lányok tiszta fehérben, koszorus fejjel, rozmaringgal, hosszú leeresztett hajjal dédelgetik a két-három éves rózsaszínű kis királynőt. Elöl megy a két "beköszöntő", utánuk a két "felemelő" kézenfogja a kiskirálynőt, végül a két "kosárhordó". Igen kicsinösítették magukat, mert ez amolyan falusi szépségversenynek is számít.

-Szabad-e pünkösödöt jární? - Így kiabálnak be a házakhoz a beköszöntők. Persze hogy szabad.

A ház népe a pitarba vagy az ajtó elé sorakozik fel, a pünkösödölők velük szemben az udvaron. Száll az ének, de a nézők alig figyelnek oda, csak gusztálnak.

- A pünkösdnek jeles napját
Szentlélek-isten küldötte,
erősítse mi szívünket,
ugy mint az apostalokét!

Mikor méne menyországba,
 mindenek szeme láttára,
 tüzes nyelveknek szólása,
 úgy mind szeleknek zugása,
 leszállott az ő fejükre,
 ilyen nagy hirtelenséggel,
 megtelének szentlélekkel,
 kezdenek szólni nyelvekkel.

Irgalmas peléta,
 szent vérét kiontja,
 szent lelkét kiadja
 a magas keresztfán,
 a magas keresztfán.

/Irgalmas pelikán
kiontá,
kiadá
 /

Olyan kicsiny vagyok,
 nagyot nem szólhatok,
 mégis Istenemnek
 térdet, fejet hajtok,
 térdet, fejet hajtok.

Szentlélek áldása
 szálljon erre házra,
 ki régente rászállt,
 szálljon most is rája,
 szálljon most is rája.

Emeljük fel királynénkat,
 mi királyné asszonyunkat!
 Bár tikmonyát, bár kalácsot,
 bár katona foréntokat!

Most magasba emelik háromszor a kiskirálynőt.

-Ekkora kender! /..... kendert!/
 Ekkora kender!
 Ekkora kender!

A kicsi fehér viaszkoszorujával nevet, sikong, mintha csiklandoznák.
 Dicsértessékkal fejezik be .A kosárba sülyesztik amit kapnak,
 /tojást vagy pénzt/ és máris mennek tovább, mert csak délelőtt
 lehet járni.

-El kell menni, nincs mit késni,
csillag után kell sietni,
Istenfiát látogatni,
Istenfiát látogatni.

Ezt már menet közben olyan gyorsan mondják, hogy alig lehet megérteni.

A pünkösöd-jarást a felszabadulás előtti években hagyták el.

A Horváth Jóska bácsi beszélgetéseink után meglepett azzal, hogy küldött nekem egy betlehemi játékot írásban és rajzban. A szöveget szó szerint, a rajzot pontos másolatban, mellékletként ide csatolom.

Betlehemes játék 1900 és 1930 között.

A betlehemi játék bandánként különbözött. A szereplők és a játék lényege azonban azonos volt. Változó volt a betlehem alakja és a babák száma. Játsoztak 2-3 babával is. /Angyal, Lackó, pásztor./ Az énekek és a mondások összeállításának 3-4 változatát is hallottam. Mi így játszottuk:

Szereplők: két angyal, egy katona, három dadó /vagyis pásztor/.

Babák: 2 pásztor, 1 Lackó, 1 kéményseprő, 1 ördög és 1 angyal.

A játékok alkalmával a katona járta a házakat, becsengetett és megkérdezte, hogy szabad-e becsületes hajlékukba a betlehemi kis Jézust bemutatni. Ha igen volt a válasz, akkor tovább csengetett és jelezte, hogy jöhetnek a társai.

Angyalok: /vitték a betlehemet, énekelve mentek be a házba./

/ének/ Pásztorok ne féljeteK... stb.

/ének után jött be a katona/

Katona: /erélyesen mondja/ Szerencsés jóestét a házigazdának és népének! Állj félre te banya, ne nézz mint vasvella, sárkányfejú kofa, takarodj a sarokba! Nem gyüttem én szemedet, szádat nézni, hanem angyalok által házadat őrizni! /kifelé/ Gyere be te dadó pajtás!

I. dadó: /bejön, köszön/ Aggyon Isten hípegős, hupogós, kukoricagombócos jó estét a házi-gazdának! Elvesztettem azt a cserfábu, bükkfábu kifaragott pajtásomat. Nem tudnátok-e hirt mondani róla?

Angyalok: Odakinn a csávást nyalogatja.

I. dadó: Gyere be te csámpás!

II. dadó: Aggyonisten hípegős stb. Elvesztettem azt a kedves, édes, drága jó öregapámat. Nem tudjátok hol van?

I. dadó: /kiszólj Gyere be drága jó öregapám, bele ne fulladjál a csávásba!

Öreg dadó: /botorkál, a küszöböt alig tudja átlépni, mondja/ Csak ez a küszöb ilyen magas ne volna! Látom, ti itt benn innátok, ennétek ha volna mit, szegény öregapátokról meg megfeledkeztetek. Mit nem néznék, ezzel a gircses-görcsös botommal bocskorszíjat hasétanék a bőrötökből!

I-II. dadó: Engedj öreg, engedj!

Öreg dadó: Édes fiaim, már nagyon későre jár, jó lesz lepihenni! Egy-kettő zódre, feküdjeteK föl a föld tetejére! /lefeKüszneK a földre, ki az ágy alá, ki a sarokba, horkolnak/

Angyalok: /énekelneK/ Pásztorok hol vagytok, talán mind alusztok... stb.

Katona: /csenget/ Glória!

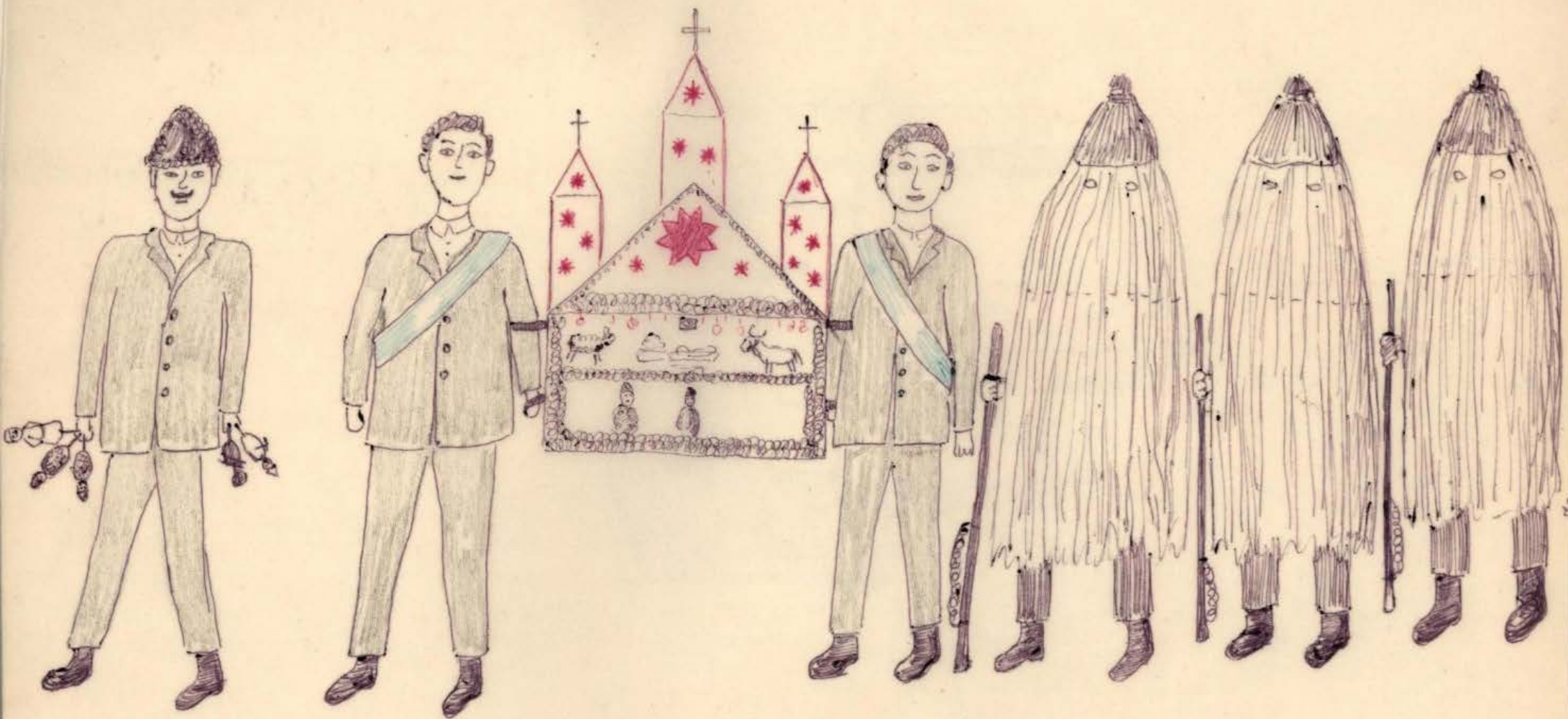
I. dadó: Hallod pajtás, angyal szól!

Katona: /csenget/ Glória szentszüz!

II. dadó: Hallod pajtás? Mária kiáltja szentfiát.

Katona: Glória szentszüz dea!

- Öreg dadó: Száll a tavali góla, de jó bor lehet abba a teli csutorába!
/ásitoznak, nyújtózkodnak/ Jó éjszakánk volt. Nagyon szépet
álmodtam. Hát ti, kedves fiaim, valami szépet álmodtatok -e?
- I. dadó: Én is nagyon szépet álmodtam.
- Öreg dadó: Mondd el fiam!
- I. dadó: Szégyenlem.
- II. dadó: Mit szégyelsz, hisz csak álom volt!
- I. dadó: Hát én azt álmodtam, /ismételgeti/
- II. dadó: Na nyögd ki má!
- I. dadó: Hát én azt álmodtam, mintha ez a Mariska lett volna egy nagyon
nagyon szép rózsabimbó, én meg egy kis icike-picike méhecske.
Aztán rászálltam a rózsára mézet szedegetni és közben a fu-
lánkomat bele-beleeresztgettem a rózsa szirmai közé.
- II. dadó: /nevetve/ Én még ennél is szebbet álmodtam!
- Öreg dadó: Na fiam, mond el te is!
- II. dadó: Hát én ezt álmodtam, /ismételgeti/
- I. dadó: Ne höbögj, mond má!
- II. dadó: Hát én azt álmodtam, mintha az én fenekem meg egy nagyon
szép dísznócska lett volna, aztán mintha levágták volna és
meghívták volna ezeket a gyerekeket vérescsurkát enni belőle.
- Öreg dadó: /mérgesen/ Hát édes fiaim, nem hiába fiatalok vagytok, a
bolondságon is jár ám az eszetek még álmotokban is!
- I-II. dadó: Hát te öregapám, milyen szépet álmodtál?
- Öreg dadó: Hát én, édes fiaim, azt álmodtam, mintha Mária Betlehembe
szülte volna szent fiát. Mintha az angyalok itt jártak volna
és figyelmeztettek volna, hogy siessünk Betlehembe.
- I-II. dadó: Hát ez, öregapánk, nagyon szép volt.
- Öreg dadó: Na, édes fiaim, keljünk fel gyorsan és siessünk, hogy minél
előbb Betlehembe lehessünk! Tudjátok, hogy az öregnek
szülosak a csontjai, korhadtak a végtagjai. /fel akar állni/
- I-II. dadó: /a botjaikkal segítik felkelni/
- Öreg dadó: Jaj, csak az orgyánvégit ne bántsátok! /felkel és elkezdik
közösén énekelni/
Ki az aki mi felettünk oly nagyot kiáltott?
Ez a szózat angyalszó és a mennyből hallatszó,
az angyalok éneke volt és nekünk szólt.
- Angyalok: /énekelnek/ Ime már nincs messze... stb.
- Katona: /pásztor-babákat táncoltatja/
- Angyalok: /ének/ Hallod-e te Lackó, mia dolgod...
- Katona: /Lackót táncoltatja/
- Angyalok: /ének/ Vigan zengjetelek citerák...
- Katona: /kéményseprőt és az ördögöt táncoltatja/
- Angyalok: /ének/ Mennyből az angyal...
- Katona: /az angyalt táncoltatja/
- Ezzel vége a játéknak.
- Angyalok énekelnek: Menjünk el, köszöntsünk
csekély ajándékokkal /távoznak/
ruhácskát, párnácskát
vigyünk mi is magunkkal...

Hatona

Angyalok a betlehemmél

Dadóék.

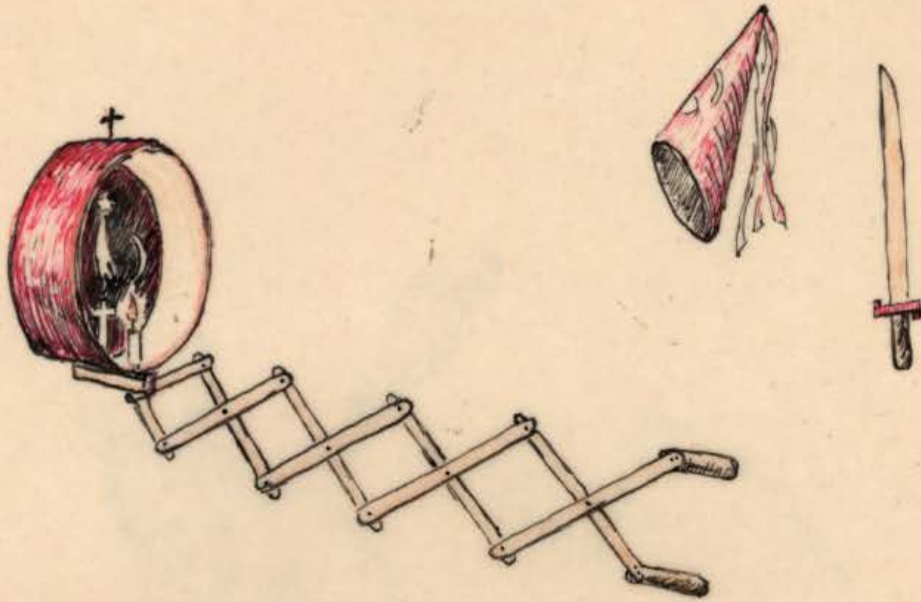
1900 - 1930 .

Betlehem.

Dadó.

Háromkirályok csillaga.

Csonkaördög és a Halál.